

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Dramatická výchova

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**ANALÝZA A KOMPARACE DRAMATIZACÍ
ŽABÁKOVÝCH DOBRODRUŽSTVÍ**

Kateřina Šteidlová

Vedoucí práce: prof. Eva Machková

Oponent práce: MgA. Kateřina SCHWARZOVÁ

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2016

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Drama in Education

DIPLOMA THESIS

**ANALYSIS AND COMPARISON OF DRAMATIZATIONS
OF THE WIND IN THE WILLOWS**

Kateřina Šteidlová

Thesis advisor: prof. Eva Machková

Examiner: MgA. Kateřina SCHWARZOVÁ

Date of thesis defense:

Academic title granted: MgA.

Prague, 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

Analýza a komparace dramatizací Žabákových dobrodružství

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....
podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

[illegible]

Chtěla bych touto cestou poděkovat prof. Evě Machkové za podněty a připomínky k textu práce, Ladě Hubáčkové Pokorné za pomoc s korekturami a Anně Laštovičkové a Evě Kociánové za pomoc s překlady.

Tématem diplomové práce je analýza a komparace dramatizací knihy Kennetha Grahama *Žabákova dobrodružství*, která patří do zlatého fondu britské literatury pro děti. Zabývám se otázkou, do jaké míry dramatizace odpovídají předloze, zda se od ní odklání, z jakého důvodu a co tento odklon způsobuje.

Pracuji v ní se čtyřmi dramatizacemi – divadelní hrou Alana Alexandra Milneho *Toad of Toad Hall*, inscenací Divadla Alfa *Žabákova dobrodružství*, krátkým animovaným filmem z dílny Walta Disneyho *The Adventures of Ichabod and Mr. Toad* a celovečerním hraným filmem Terryho Jonese *Žabákova dobrodružství*. Na volbu dramatizací měla vliv různorodost přístupů dramaturgů k předloze a různost zpracování z hlediska použitých výrazových prostředků.

V diplomové práci analyzuji nejprve knižní předlohu a následně její dramatizace z hlediska tématu a žánru, postav, prostředí, kompozice a výrazových prostředků. Následně porovnávám jednotlivé dramatizace vzhledem k použitým transformačním operacím – selekci, kondenzaci, substituci, amplifikaci, kompozičním a jazykovým operacím. V závěrečné kapitole shrnuji získané poznatky.

This diploma thesis deals with an analysis and comparison of dramatizations of *The Wind in the Willows* by Kenneth Grahame, a book which ranks among the British children's classics. The paper examines to what extent the dramatizations correspond to the book, whether and why they deviate from the original text, and what consequences these changes have.

The thesis focuses on four dramatizations – a play by Alan Alexander Milne called *Toad of Toad Hall*, Alfa Theatre production of *The Wind in the Willows*, a Walt Disney short animated film *The Adventures of Ichabod and Mr. Toad*, and Terry Jones's adaptation of *The Wind in the Willows* to a feature film. The choice of these dramatizations was based on the diversity of approaches to the original text and their variety in the language use.

In the thesis, firstly the book and then the dramatizations are analyzed in terms of the theme and genre, characters, setting, composition and language use. Subsequently, the dramatizations are examined and compared with regards to the transformation processes – selection, condensation, substitution, amplification, and changes in composition and language. In final chapter, I summarize my findings and draw the conclusions.

OBSAH

ÚVOD	10
1. ANALÝZA LITERÁRNÍ PŘEDLOHY	11
1.1. Kontext	11
1.2. Shrnutí děje	11
1.3. Téma a žánr	13
1.4. Postavy	15
1.5. Prostředí	18
1.6. Kompozice	20
1.6.1. Kompoziční postupy a principy	20
1.6.2. Vztah fabule a syžetu	22
1.6.3. Vypravěč a fokalizátor	24
1.7. Výrazové prostředky	25
2. ANALÝZA DRAMATIZACE TOAD OF TOAD HALL OD ALANA ALEXANDRA MILNEHO	27
2.1. Kontext	27
2.2. Shrnutí děje	27
2.3. Téma a žánr	29
2.4. Postavy	30
2.5. Dramatický prostor	34
2.6. Kompozice	35
2.6.1. Kompoziční postupy a principy	35
2.6.2. Vztah fabule a dramatického děje	36
2.7. Výrazové prostředky	37
3. ANALÝZA DRAMATIZACE ŽABÁKOVA DOBRODRUŽSTVÍ DIVADLA ALFA	40
3.1. Kontext	40
3.2. Shrnutí děje	40
3.3. Téma a žánr	41
3.4. Postavy	41

3.5.	Dramatický prostor	44
3.6.	Kompozice	45
3.6.1.	Kompoziční postupy a principy	45
3.6.2.	Vztah fabule a dramatického děje	45
3.7.	Výrazové prostředky	46
4.	ANALÝZA DRAMATIZACE THE ADVENTURES OF ICHABOD AND MR. TOAD OD WALTA DISNEYHO	48
4.1.	Kontext	48
4.2.	Shrnutí děje	48
4.3.	Téma a žánr	49
4.4.	Postavy	50
4.5.	Prostředí	52
4.6.	Kompozice	54
4.6.1.	Kompoziční postupy a principy	54
4.6.2.	Vztah fabule a syžetu	55
4.6.3.	Vypravěč a fokalizace	56
4.7.	Výrazové prostředky	57
5.	ANALÝZA FILMOVÉ DRAMATIZACE ŽABÁKOVA DOBRODRUŽSTVÍ OD TERRYHO JONESE	59
5.1.	Kontext	59
5.2.	Shrnutí děje	59
5.3.	Téma a žánr	61
5.4.	Postavy	62
5.5.	Prostředí	66
5.6.	Kompozice	67
5.6.1.	Kompoziční postupy a principy	67
5.6.2.	Vztah fabule a syžetu	68
5.6.3.	Narace a fokalizace	69
5.7.	Výrazové prostředky	70

6. KOMPARACE DRAMATIZACÍ Z HLEDISKA TRANSFORMAČNÍCH	
OPERACÍ	73
6.1. Selekce	73
6.2. Kondenzace	76
6.3. Substituce	77
6.4. Amplifikace	78
6.5. Kompoziční operace	80
6.6. Jazykové operace	82
ZÁVĚR	83
PRAMENY A LITERATURA	86
Prameny	86
Literatura	86
PŘÍLOHY	
Příloha 1 – DVD: Dramatizace Žabákových dobrodružství	

ÚVOD

Tématem diplomové práce je analýza a komparace dramatizací knihy Kennetha Grahama *Žabákova dobrodružství*, která patří do zlatého fondu britské literatury pro děti. Zabývám se otázkou, do jaké míry dramatizace odpovídají předloze, zda se od ní odklání, z jakého důvodu a co tento odklon způsobuje.

Pracuji v ní se čtyřmi dramatizacemi – divadelní hrou Alana Alexandra Milneho *Toad of Toad Hall*, inscenací Divadla Alfa *Žabákova dobrodružství*, krátkým animovaným filmem z dílny Walta Disneyho *The Adventures of Ichabod and Mr. Toad* a celovečerním hraným filmem Terryho Jonese *Žabákova dobrodružství*. Na volbu dramatizací měla vliv různorodost přístupů dramatičtů k předloze a různost zpracování z hlediska použitých výrazových prostředků.

V případě Milneho hry analyzuji text divadelní hry. Při analýze inscenace Divadla Alfa vycházím ze záznamu představení. Filmy Walta Disneyho a Terryho Jonese analyzuji v originálním znění. Vzhledem k tomu, že často neexistuje překlad vybraných dramatizací do češtiny, při citování využívám vlastní překlad. U filmu Terryho Jonese se opírám také o verzi filmu opatřenou dabingem, kterou však upravuji vzhledem k nepřesnosti překladu.

V diplomové práci analyzuji nejprve knižní předlohu a následně její dramatizace z hlediska tématu a žánru, postav, prostředí, kompozice a výrazových prostředků. Následně porovnám jednotlivé dramatizace vzhledem k použitým transformačním operacím – selekci, kondenzaci, substituci, amplifikaci, kompozičním a jazykovým operacím. V závěrečné kapitole shrnu získané poznatky.

1. ANALÝZA LITERÁRNÍ PŘEDLOHY

1.1. Kontext

Kniha Kennetha Grahama *Žabákova dobrodružství* (The Wind in the Willows) byla poprvé vydána v roce 1908. V té době v Británii vrcholil tzv. zlatý věk literatury pro děti, kdy se do popředí zájmu dostává svobodná fantazie dětí namísto didaktického ladění textů.

Kenneth Grahame pracoval celý život jako bankovní úředník, už od mládí ale přispíval svými články do novin a časopisů. Ty vyšly souhrnně v jeho první knize *Pagan Papers* (1893, Pohanské listy). Po ní následovaly povídkové knihy *Zlatý věk* (The Golden Age, 1895) a *Dream Day* (1898, Vysněný den), v nichž Grahame čerpal ze svých vzpomínek na dětství. Ačkoli se v knihách objevují příběhy ze života venkovských dětí, jsou určeny zejména dospělým čtenářům.

Po desetileté pauze, během níž se oženil a narodil se mu syn, vydal Kenneth Grahame svou jedinou dětskou knihu *Žabákova dobrodružství* (The Wind in the Willows, 1908). Při její tvorbě čerpal z příběhů, které vyprávěl svému nemocnému synovi. Inspirací mu byl také život u břehů Temže, kde trávil jak svoje dětství, tak sem podnikal výlety se synem.

Kniha se zařadila mezi klasická díla dětské literatury. V roce 1958 získala cenu Lewis Carroll Shelf Award.

1.2. Shrnutí děje

Krtka vytrhne z jarního úklidu volání jara. Vydává se nad zem a přichází k řece, kde potkává Krysu, která ho pozve na piknik. Během jeho přípravy a při něm se seznamuje s Vydrou, Jezevcem, dozvídá se o Žabákovi a obyvatelích Divokého lesa. Krysa mu nabídne, že u ní může zůstat, Krtek souhlasí.

Později jdou Krtek s Krysou navštívit Žabáka na jeho Žabím hrádku. Nadšeně je vítá a ukazuje jim žlutý karavan, se kterým se vydávají na několikadenní cestu. Karavan však srazí automobil. Žabák je automobilem okouzlen.

V zimě se Krtek vydává sám do Divokého lesa za Jezevcem. Ztratí se, ale Krysa ho najde a po společném bloudění narazí na Jezevcův dům. Ten je pozve dál a společně si povídají o Žabákovi a jeho nové mánii. Jezevec slibuje, že po zimě proti Žabákovi zakročí. Druhý den k Jezevci přichází i Vydra. Společně pak tráví čas a nakonec odchází do svých domovů.

Při jedné zimní procházce Krysy a Krtka zaslechne Krtek volání domova. Rozhodne se do domu alespoň na chvíli vrátit, Krysa ho v jeho touze podporuje a následuje ho do jeho domu. Setkávají se tu s polními myškami, které zpívají koledu.

Na počátku léta přichází ke Kryse a Krtkovi Jezevec s tím, že je třeba zatočit se Žabákem, protože neustále utrácí peníze za nová auta. Přichází teda k Žabákovi na Žabí hrádek. Jezevec se mu snaží promlouvat do duše, ale Žabák není ochoten se svou posedlostí přestat, proto ho zamykají přátelé v pokoji a hlídají ho. Jednoho dne hlídá Žabáka Krysa. Žabák předstírá, že je na smrt nemocný, Krysa odchází pro doktora a notáře. Žabák mezitím utíká z Hrádku. Cestou nachází hostinec, ke kterému přijíždí lidé v automobilu. Žabák neodolá, do automobilu nasedne a ujíždí pryč.

U soudu se dozvídáme, že je Žabák obviněn z krádeže, nebezpečné jízdy a urážky policisty. Je odsouzen na 20 let vězení.

Krtek a Krysa se vydávají hledat Vydřina ztraceného syna Pavlíka. Hledají ho celou noc. Nad ránem je zláká krásná hudba na malý ostrůvek, kde se setkávají s Panem. Cítí posvátnost okamžiku. U Pana nacházejí i Pavlíka, společně odplouvají domů.

Mezitím Žabák zpytuje ve vězení své svědomí. Často k němu přichází žalářníková dcera a povídá si s ním. Nakonec Žabákovi přednese svůj plán na jeho záchranu. Může utéct v přestrojení za její tetu prادلenu. Žabák nakonec souhlasí, za prادلenu se převlékne a tetu sváže, aby to vypadalo, že ji přemohl. Utíká na nádraží. Protože nechal peníze ve svém starém oblečení, které zůstalo ve vězení, nemůže si koupit jízdenku domů. Využije toho, že si ho strojvůdce splete s pradelnou, a dostane se na lokomotivu. Cestou zjistí, že je pronásledují

policisté. Žabák prozrazuje, kým opravdu je. Strojvůdce se rozhodne mu pomoci. Žabák vyskakuje za tunelem do lesa.

Mezitím přišel podzim a ptáci se začínají stěhovat do teplých krajín. Krysa se prochází poli. Setkává se s přístavní Krysou, která ji očaruje svým povídáním o dalekých krajích. Chce se vydat s ní, ale Krtek ji v jejím plánu zadrží.

Vracíme se opět k Žabákovi, který se probouzí v lese. Na cestě domů potkává převoznici, které namluví, jak skvělá pradelna je. Když chce převoznice vyprat prádlo, Žabák je nešikovný, převoznice poznává, že je podvodník, a vyhazuje ho z loďky. Jako pomstu jí ukradne koně, kterého záhy prodá cikánovi. Cestou domů potkává opět stejné lidi v automobilu. Nepoznávají ho, myslí si, že je pradelna, a nakládají ho do auta. Žabák se opět dostane k volantů a opět s automobilem nabourá. Utíká před lidmi, kteří ho pronásledují. Zachraňuje ho Krysa.

Ta mu vypráví, co se mezitím dělo na Hrádku – hlídal ho Jezevec a Krtek, ale přepadli je tvorové z Divokého lesa (lasičky, tchoři) a Hrádek obsadili. Žabák se snaží na Hrádek dostat, ale lasičky a tchoři ho vždy odženu. Ke Kryse přichází Krtek a Jezevec, který oznámí svůj plán, totiž dojít do Hrádku tajným tunelem, který vykopali Žabákovi předkové, a přepadnout lasičky a tchoře. Plán se podaří. Žabák chce na oslavě pronést proslovy oslavující jeho velikost. Přátelé mu v tom ale zabrání a pod jejich nátlakem Žabák skoncuje se svým dosavadním životem a stává se z něj spořádaný Žabák.

1.3. Téma a žánr

Hlavními tématy knihy *Žabákova dobrodružství* jsou přátelství a vztah k přírodě.

Kenneth Grahame ukazuje, že přátelství s sebou nepřináší jen příjemně strávený společný čas, ale jeho nedílnou součástí je také nezištná pomoc (např. Krtek s Krysou hledají ztraceného Pavlíka, syna Vydry), starost o přátele (např. Krtkovo setkání s Krysou okouzlenou vyprávěním přístavní Krysy) a schopnost zasáhnout či opakovaně hledat řešení, pokud se nám chování přítele nelíbí (opakuující se snaha o Žabákovu nápravu).

Téma přírody je v knize konkretizováno jednak tím, že příroda tvoří prostředí příběhu, jednak tím, že postavy vnímají přírodu jako nedílnou součást svého

života, respektují její zákonitosti a proměny v průběhu ročních období. Postava Žabáka ztělesňuje motiv střetu přírody a civilizace, resp. střetu života v souladu s přírodou s průmyslovým pokrokem. V promluvě Jezevce, který Krtka provádí svým domovem, se objevuje také motiv pomíjivosti civilizace a trvalosti přírody.

Národové přicházejí, nějakou dobu zůstávají, rozvíjejí se, stavějí – a odcházejí. To je jejich osud. Ale my zůstáváme. Dávno před tím, než zde bylo město, žili tu jezevci, jak mi bylo řečeno. A teď jsme zde zas. My jsme otužilí, můžeme se na čas vystěhovat, ale čekáme, jsme trpělíví, neboť se zase vrátíme. A tak tomu bude vždycky. [Grahame, 1987, s. 65]

Důležité je také téma domova, resp. místa, kam v životě patříme, které je s námi neodmyslitelně spojeno a které poskytuje útočiště, klid a oporu. Toto téma je zobrazeno zejména v kapitole „Sladký domov“. Je ale také spojeno s Žabákem, který musí řešit znovuzískání svého domova po návratu z vězení.

*„A ty žiješ opravdu u řeky? Jaký je to krásný život!“
„U ní a s ní a na ní a v ní,“ řekla Krysa. „Řeka je mi bratrem a sestrou, jídlem a pitím – a také se v ní ovšem myji. Je to můj svět a netoužím po jiném. Co nemá řeka, nemá cenu, a co nezná, nestojí za to znát. [...]“
[Grahame, 1987, s. 13]*

Najdeme zde také motiv slušného či správného chování. V případě Žabáka jde např. o chování odpovídající jeho vyššímu postavení. Vypravěč se ale také obrací na čtenáře se svými radami.

Všechno vyhlíželo náramně chutně a byla jen otázka, zdali se ke všemu dostanou. Ani hovořit teď nemohli. A pokud mluvili, pak jen přerývaně a s plnými ústy. Jezevec proti tomu nic nenamítal, dokonce si nevšimnul, že měli i lokty na stole nebo že mluvili oba najednou. Poněvadž nechodil do společnosti, ani ho nenapadlo, že se to nesluší. My ovšem víme, že v tomhle pravdu neměl a že se na tyto věci díval z hlediska příliš úzkého. Neboť jsou koneckonců přece jen důležité. Ale trvalo by dlouho, kdybychom teď měli vysvětlovat proč. [Grahame, 1987, s. 56-57]

Humphrey Carpenter ve svém textu *The first Golden Age*¹ řadí knihu *Žabákova dobrodružství* mezi introspektivní literaturu s fantazijními prvky. Příhody antropomorfizovaných zvířat mohou být vnímány jako alegorie lidských vlastností a tehdejší společnosti.

V knize *Žabákova dobrodružství* se střídají dobrodružné pasáže s pasážemi lyrickými, najdeme v ní také prvky pastorály (např. kapitola „Pištec za ranního svítání“) či humoristické literatury. Mutližánrovost přispívá také k tomu, že nabízí čtenářský zážitek nejen dětem, které zaujmou např. dobrodružné Žabákovy příhody, ale také dospělým, kteří ocení lyrické pasáže, ale také barvitý jazyk a humor. Knihu tak můžeme zařadit mezi tzv. cross-over literaturu.

V souvislosti se žánry je dobré se zastavit u názvu knihy. V originále se kniha jmenuje *The Wind in the Willows* (Víteř ve vrbách). Název odkazuje ke kapitole „Pištec za ranního svítání“.

„Ach Krtku, ta krása! To veselé bublání, ta radost, ten jemný, jasný, šťastný zvuk vzdálené píšťaly! Nikdy jsem nesnila o takové hudbě! Je to jako sladké volání. Vesluj, Krtku, vesluj!“

Udivený Krtek poslechl. „Já neslyším nic,“ řekl, „jen vítr, který si hraje v síti a ve vrbách.“ [Grahame, 1987, s. 106]

Název zvýraňuje lyričtější ladění knihy, v souvislosti s kapitolou „Pištec za ranního svítání“ také jistou jemnost a pomíjivost vjemů, zážitků, sentiment po něčem, co zmizelo.

V českých překladech převažuje název knihy *Žabákova dobrodružství*, který zvýrazňuje akčnější a dobrodružnější pasáže knihy.

1.4. Postavy

Svět *Žabákových dobrodružství* je zabydlený řadou zvířecích a lidských postav. Svět zvířat a lidí tvoří jednotný celek, všichni jsou na stejné úrovni, co se týče práv a povinností a také míry zodpovědnosti za svoje činy (např. Žabák odsouzený za krádež auta). Všichni mluví stejným jazykem, mají stejné

1 Srov. CARPENTER, Humphrey, (ed.). *The First Golden Age*. In: MAYBIN, Janet a Nicola J. WATSON (eds.). *Children's literature: approaches and territories*. 1st pub. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009, s. 56-70. ISBN 978-0-230-22713-2.

problémy, hierarchii postavení (např. Žabák patří do vyšší společenské vrstvy, lasičky a tchoři naopak do nižší společenské vrstvy), zvířata nosí oblečení.

Hlavními postavami knihy jsou antropomorfizované postavy Krtek, Krysa, Žabák a Jezevec.

Krtek je skromný, milý a vždy ochotný pomoci. Protože život nad zemí je pro něj nový, je světem okouzlený, nadšeně se vrhá do všeho, co je mu nabídnuto.

Krysa je energická, přátelská, schopná rychle řešit problémy. Nebere se přehnaně vážně a užívá si života u řeky (např. projížďky na lodce, pikniky, psaní poezie...). Je velmi vnímavá jak k bytostem, tak k přírodě. Má velký přehled o tom, co se kolem její řeky děje.

Krtek a Krysa tvoří prototypy pravých přátel. Oba jsou vůči sobě empatictí, umí potlačit svoje potřeby, aby kamarádovi umožnili to, co si přeje on (např. výlet s Žabákem, návštěva Krtkova domova). Oba dva ví, kdy jen stát po boku přítele a kdy projevit účast, zasáhnout do chodu věcí.

Žabák je lehkomyšlný tvor, který si užívá života, aniž by promýšlel následky svého chování. Ve vztahu k věcem je velmi přelétavý, není schopen se něčemu dlouhodobě věnovat. Ve vztahu k přátelům je velmi milý společník, který se ale snaží udělat vše pro to, aby bylo po jeho a aby se on sám moc nepředřel. Je pyšný (projevuje se to i v jeho písních) a žárlivý na úspěchy druhých, ale zároveň má schopnost sebereflexe, dokáže uznat přínos druhého. Na konci knihy se dokáže proměnit ve skromného šlechtice, který se chová podle svého společenského postavení a tak, aby se za něj přátelé nemuseli stydět.

Jezevec je nejprve nastolen jako mrzout a samotář, který nesnáší společnost. Ukáže se ale, že je to příjemný a velmi moudrý tvor, který má mezi ostatními velkou autoritu. Je rozený velitel, zdatný řečník, schopný ve vhodný čas svým činem zasáhnout do života ostatních postav.

Mezi vedlejší postavy knihy patří Vydra, lasičky a tchoři z Temného lesa, kteří obsadí Žabí hrádek, žalářník a jeho dcera, strojvůdce, převoznice a další. Tyto postavy mají snadno identifikovatelné povahy. Jako čtenáři o nich nemáme příliš informací, jejich motivaci odvozujeme z toho, co se o postavách obecně ví

(lasičky a tchoři), či podle toho, jak se chovají v dané situaci (převoznice). Podrobnější motivace ale chybí².

Objevují se zde také epizodní postavy, které dokreslují svět příběhu – králíci, malí ježci, kteří zabloudí v Divokém lese, myšky zpívající koledy.

Vedle lidských či antropomorfizovaných postav se v kapitole „Pištec za ranního svítání“ setkáváme také s mytologickou postavou Pana. Ten je v knize zobrazen jako mocný, ale mlčenlivý bůh přírody a ochránce zvířat, který poskytuje dar zapomenutí všem, kteří se s ním setkali.

Všechny postavy mají neměnné vlastnosti a charakter, představují postavy–typy. K proměně postavy dochází v knize pouze u Žabáka, který se z lehkomyšlného, vychloubačného tvora stane skromným šlechticem. Na konci knihy ale poznamenává, že to bude těžká práce, a tak je otázka nakolik je tato proměna skutečná a nakolik je vynucená společenským postavením.

O vlastnostech postav se dozvídáme pomocí nepřímé definice skrze jednání postav. Někdy je použita také přímá definice, kdy vypravěč pojmenuje vlastnost postavy (např. „milý Krtek“ nebo „Krysa byla soběstačné zvíře, byla srostlá se zemí a řekou...“ nebo „Úcta, které [Jezevec] požíval pro svoje výborné vlastnosti, byla tak veliká...“ nebo „Žabák byl měkký a láskyplný mládenec, kterého bylo možno přimět k jakémukoli názoru – přinejmenším alespoň na chvíli...“).

O vlastnostech postav se dozvídáme také prostřednictvím promluvy jiné postavy. Krysa v úvodních kapitolách mluví např. o Žabákovi takto:

„Ať začne cokoli, vždycky to skončí stejně. Nasytí se toho a přijde s něčím novým.“ [Grahame, 1987, s. 17]

„Je velmi prostý, dobromyslný a velmi oddaný. Snad není zrovna moc chytrý – nemůžeme být všichni géniové. Je pravda, že je také poněkud chlubitý a domýšlivý. Ale má určitě i dobré vlastnosti.“ [Grahame, 1987, s. 24]

² Nedostatečná motivace, která není v knize pocítována jako problém, je v případě lasiček výzvou pro dramaturgy, kteří pro jejich chování hledají vysvětlení.

Vlastnosti se také odhalují v promluvách postavy, v tom, jak vnímá samu sebe v kontextu situace, např. když si Žabák rekapituluje svůj útěk z vězení.

„Ho, ho,“ říkal si, když si tak vykračoval s nosem nahoru, „jaký jsem já lišácký Žabák! Jistě není v celém světě zvíře, které by se mně mohlo rovnat moudrostí! Nepřátelé mě zavřeli do vězení, obklopili mě strážemi, hlídali mě dnem a nocí. A já odtamtud vyjdu kolem strážců, výhradně jen díky své schopnosti a odvaze.“ [Grahame, 1987, s. 160]

Kenneth Grahame při nastolení hlavních postav využívá práci s čtenářovým očekáváním. V první kapitole „Na břehu řeky“ si zejména díky Krysině vyprávění dozvídáme o všech důležitých postavách příběhu. Čtenář si o nich může vytvořit vlastní představu, kterou další vývoj událostí buď potvrzuje (přelétavost Žabáka, nevyzpytatelnost lasiček a tchořů) nebo vyvrací (Jezevec uvedený jako mrzout, ale následně je to milý společník a dobrý hostitel).

Zajímavé je také vnímání velikosti zvířecích postav. Ta se jakoby proměňuje v závislosti na situaci a prostředí, ve kterém se postavy pohybují. Žabák je tak schopen bez problémů řídit auto, na druhé straně ho ale převoznice snadno vyhodí z lodky, když ho chytí za přední a zadní nohu. Čtenář však tuto proměnlivost nevnímá jako nepatřičnou, jak poznamenává také Alan Alexander Milne v předmluvě ke své hře *Toad of Toad Hall*.

Například takového Krtka musíme při čtení knihy vnímat někdy jako krtka obyčejného, někdy jako krtka oblečeného, občas jako krtka lidského vzrůstu, nebo také jako krtka, který někdy chodí po dvou, jindy po čtyřech. Někdy Krtek krtkem je, někdy není. Čím tedy je? Nevím – a nevadí mi to. A i kdybych to náhodou tušil, bylo by mi to jedno. Krtek je postavou pohádkovou [...], a tak může dělat cokoli a být úplně čímkoli.

[Milne, 1957, s. x-xi]

1.5. Prostředí

Prostředí, do kterého je děj knihy zasazený, je přehledné a pro čtenáře srozumitelné, protože se nacházíme v krajině, která se opírá o prvky z naší zkušenosti.

Prostorem, ve kterém se nejčastěji pohybujeme, je řeka, blízko níž se nachází obydlí Krysy a Žabáka, a její přilehlé okolí s poli, loukami. Hranici tohoto prostoru tvoří Divoký les. Toto prostředí je pro postavy místem, které znají a které jim, při respektování určitých zákonitostí, přináší bezpečí.

Krysa v úvodní kapitole k prostoru poznamenává:

„Za Divokým lesem je daleký svět“, odpověděla Krysa. „Ale ten se nás netýká. Ani tebe, ani mne. Nikdy jsem tam nebyla a nikdy tam nepůjdu. A ani ty ne, máš-li všech pět pohromadě.“ [Grahame, 1987, s. 15]

Možné nebezpečí dalekého světa, které Krysa naznačuje, se potvrzuje na dalších místech knihy. Jakmile se postavy dostanou mimo svoje přirozené teritorium, příp. poruší pravidla pohybu v daném prostoru, dostávají se do nebezpečných situací, ze kterých jim většinou musí pomoci někdo další (např. Krtek, který se sám vydává do Divokého lesa, nebo Žabákova cesta do vězení a zpět do Hrádku).

Kenneth Grahame nás nezavádí jen do exteriéru, často se děj odehrává v interiérech – v obydlí Krysy, Krtka, Žabáka a Jezevce, u soudu a v žaláři. Protože svět zvířat a lidí se od sebe v knize nijak výrazně neodlišuje, jsou také zvířecí obydlí vybavena věcmi běžné denní potřeby (krby, stoly, hrnce, pera atd.).

Prostředí není jen věcně pojmenováno, ale často je opatřeno podrobnějším popisem.

V síni byly také dveře – pevné, mohutné dubové dveře. Jedny z nich Jezevec otevřel a ihned se ocitli ve velké teplé kuchyni ozářené ohněm. Podlaha byla z cihel, už hodně otlučených, a v plotně mezi dvěma krby, jež byly upraveny ve zdi tak, aby nemohlo odnikud táhnout, hořel oheň. Dvě židle s vysokými opěradly, stojící proti sobě, skýtaly příležitost k posezení každému, kdo toužil po společnosti. Uprostřed místnosti stál dlouhý stůl s lavicemi po každé straně... Řady čistých talířů visely nad kredencí v jednom koutě kuchyně a nad nimi v trámech ve stropě šunky, sušená zelenina, věnce cibule a koše plné vajec. [Grahame, 1987, s. 55]

V knize nacházíme také to, co Rimmon-Kennanoná označuje pojmem analogické krajiny³. Podoba krajiny odráží momentální náladu, rozpoložení postavy. Jako v případě krajiny, kterou projíždí Krtek a Krysa, okouzlení Panovou hrou za ranního robřesku. Krása krajiny odráží jejich momentální nepojmenovatelný krásný pocit.

Když jeli dál, zdály se toho rána louky na druhé straně zvláště svěží a zelené. Nikdy si nevšimli, že jsou růže tak čerstvé, vrboví tak rozbouřené, že tavolník tak pronikavě voní. [Grahame, 1987, s. 107]

Zajímavé je také sledovat, jak se stejná krajina v závislosti na náladě postavy proměňuje, resp. jak odlišně ji kdo vnímá. Tak po setkání s Panem, které bylo pro obě zvířátka velmi silné, se jim stejné květiny zdají najednou „méně zářivé, méně bohaté barvami, než se jim zdály předtím“.

Dobře je to vidět také na příkladu Divokého lesa. Krtek, který do tohoto prostředí vstupuje poprvé, vidí všude velké množství zlomyslných nenávistných obličejů vykukujících z děr ve stromech a slyší hrůzu nahánějící cupot všude kolem sebe. Krysa, která Divoký les zná, vidí obličejů jen pár a kolem ní je naprosté ticho. Pro Vydru je Divoký les místem pro hraní, s krásnými scenériemi sněžných zámků, teras, jeskyní. Vnímání stejné krajiny odkrývá vlastnosti postavy, ale ukazuje také postavení postavy v dané krajině.

1.6. Kompozice

1.6.1. Kompoziční postupy a principy

Kniha je rozdělena do kapitol, které sledují dvě dějové linie – jedna sleduje postavu Krtka, který společně s Krysou objevuje, jaký je život kolem řeky, v centru druhé linie je postava Žabáka se všemi jeho výstřednostmi a s pokusy kamarádů o jeho nápravu.

Dějová linie spjatá s Krtkem obsahuje kapitoly uzavřené, které tvoří samostatné příhody, jež na sebe plynule nenavazují (výjimkou jsou kapitoly „Divoký les“,

³ Srov. RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. ISBN 80-7294-004-X. s. 76.

„Pan Jezevec“). Naopak kapitoly sledující linii postavy Žabáka na sebe navazují. Můžeme sledovat začátek jeho posedlosti auty, její průběh i Žabákovu nápravu.

Zejména v části knihy, kdy Žabák ukradne auto, je za to poslán do vězení a utíká z vězení zpět domů, se kapitoly zaměřené na jednotlivé dějové linie pravidelně střídají. Tím, že jsou do Žabákových příhod vkládány okamžiky ze života Krtka a Krysy, je oddalováno prozrazení toho, jak to s Žabákem dopadne, a díky tomu je ve čtenářích vyvoláváno napětí a podporuje se u nich touha číst dál.

V textu jsou události řazeny kauzálně. Výstavba textu je tektonická. Text má jasnou stavbu, nacházíme zde logické vztahy mezi událostmi. Kompozice je uzavřená a symetrická. Jasnost kompozice je daná žánrem i cílovým čtenářem knihy.

V rámci tektoniky se zde uplatňuje několik kompozičních postupů. U linie Žabákových příhod se uplatňuje chronologický postup (události na sebe navazují, sledujeme vazbu příčina – následek). U linie Krtka a Krysy můžeme u některých kapitol mluvit o postupu řetězovém, kdy jsou sice jednotlivé události řazeny v čase chronologicky, ale tvoří uzavřené události, které na další vývoj příběhu nemají zásadní vliv.

Z hlediska pásma promluv nacházíme v textu jak pásmo vypravěče, tak pásmo postav. Pásmo vypravěče je psáno v 1. osobě a v minulém čase. Zatímco v první polovině knihy pásmo vypravěče převažuje, s postupem děje se do popředí stále více dostává také pásmo postav. Od nich se dozvídáme důležité informace, které pomáhají čtenáři orientovat se v příběhu.

V textu nacházíme také přechodová pásma mezi pásmem vypravěče a postav, a to jak nepřímou řeč, tak polopřímou řeč, která odhaluje vnitřní myšlenky postavy.

Na další cestě upoutalo jeho pozornost několik červených a zelených světel, která svítila v dálce poněkud stranou města, a pak zaslechl pískání a projíždění strojů. Ach, pomyslí si, tohle je přece štěstí! Nádraží, to je to, co v tomhle okamžiku potřebuji ze všeho nejvíc. Jak je to příjemné, že nemusím projít celým městem, abych se dostal na nádraží, a že se mohu rychle zbavit téhle pokořující úlohy. I když mi to pomohlo, přece to není pranic, co by člověka ve vlastních očích nějak zvlášť povznášelo. [Grahame, 1987, s. 121]

1.6.2. Vztah fabule a syžetu

Zejména z promluv postav můžeme vysledovat, že čas fabule sahá hluboko do minulosti před začátek příhod zvířecích hrdinů. Jezevec při prezentaci svého obydlí vypráví o čase před Divokým lesem, kdy na jeho místě stálo město, nebo díky němu nahlédneme do časů, kdy žil Žabákův otec, který vybudoval chodbu pod Žabím hrádkem. Krysa přibližuje Krtkovi Žabákovu minulost.

Informace z časů před začátkem syžetu jsou velmi kusé. Jejich uvedení v knize vysvětluje nebo potvrzuje informace, které jsou důležité v přítomném dění.

Čas syžetu zabírá v knize přibližně rok a půl. Události jsou v knize řazeny chronologicky od jara do podzimu dalšího roku. Časové zařazení událostí je snadno identifikovatelné, protože v textu najdeme jak přesné určení ročního období, tak často také části dne. Kapitoly jsou často koncipovány tak, že je v nich podrobně popsán jeden den ze života postav, události dalších dnů zrychleny, v pár větách dochází k jejich shrnutí.

To byl první den z mnoha podobných. A každý z těch dalších, jak léto pokračovalo, byl vždy delší a plný zajímavých věcí. Krték se naučil plavat i veslovat a ubíhající voda se mu líbila víc a víc. A naslouchal-li šumění sítin, začínal zachycovat i zlomky jejich hovorů s větrem. [Grahame, 1987, s. 21]

Větší časové rozpětí nacházíme pouze v kapitolách „Pan Žabák“ a „Žabákova dobrodružství“, ovšem i zde funguje princip střídání shrnutí událostí do několika vět a podrobnější zpracování jedné události. Naopak k velkému zpomalení času dochází v posledních třech kapitolách, které na velké textové ploše popisují události dvou dnů.

V textu nacházíme také deskriptivní pauzy, které události na okamžik zcela zastavují.

Lineární posloupnost je narušována minimálně. V kapitole „Divoký les“ se vypravěč vrací v čase (od Krtka zahrabaného strachem v listí), aby ukázal, co dělala Krysa poté, kdy zjistila, že Krték z jejího domu odešel neznámo kam, v kapitole „Pan Žabák“ se ukazuje, co dělal Žabák, když utekl z Hrádku, až poté,

co proběhne oběd Krysy, Krtka a Jezevce, kde hodnotí Žabákův vychytralý nápad, kterým Krysu napálil (interní analepse).

Vedle analepsí vypravěč naznačuje čtenáři také to, jak se bude odvíjet budoucnost.

Tak mluvil Jezevec; nevěděl však, co budoucnost chystala a jak mnoho vody uplyne pod mosty, než Žabák znovu pohodlně zasedne v síni svých předků.

[Grahame, 1987, s. 96]

Nejedná se však o prolepsi, ale spíše o náznak budoucí události, která navnadí čtenáře k dalšímu čtení.

Zpětný pohled na události příběhu přináší spíše postavy ve svých promluvách. Od Krysy se například dozvídáme, co se stalo s Žabím Hrádkem poté, co se Žabák dostal do vězení.

Zajímavý je opakovaný návrat k Žabákovu útěku. Nejprve se k němu několikrát vrací Žabák sám a jeho promluvy dokazují, jak umí zveličovat svoje schopnosti.

„Jaký jsem já lišácký Žabák! Jistě není v celém světě zvíře, které by se mně mohlo rovnat moudrostí! Nepřátelé mě zavřeli do vězení, obklopili mě strážemi, hlídali mě dnem a nocí. A já odtamtud vyjdu kolem strážců, výhradně jen díky své schopnosti a odvaze. Potom mě pronásledují na lokomotivě policisté. Já jim vypálím rybník a se smíchem jim zmizím. Naneštěstí mě hodí zlomyslná tlustá žena do kanálu. Co udělám? Doplavu na břeh, chytnu koně, vítězně odjedu a prodám ho za plnou kapsu peněz a za nádhernou snídani.“ [Grahame, 1987, s. 160]

O jeho útěku ale promluví také Krysa, která přináší protikladný pohled.

„Ale vážně, copak nevidíš, jakého osla jsi ze sebe udělal? Podle vlastního přiznání jsi byl zatčen, uvržen do želez, skoro tě nechali vyhladovět, honili tě, děsili tě, uráželi tě, vysmívali se ti, pak tě hodili do vody – a ještě k tomu to udělala ženská! Jakápak je to zábava? A všechno jen proto, žes musel jít a ukrást auto.“ [Grahame, 1987, s. 170-171]

Krysa přináší objektivní pohled na Žabákovo jednání a dává mu tak zpětnou vazbu, která může být jedním z impulzů ke změně Žabákova chování.

Mezi jednotlivými událostmi ze života postav jsou velké časové mezery. Jejich přítomnost však čtenář výrazně nepociťuje. Pouze v kapitole „Pan Žabák“ je mezera v čase pro čtenáře zvýrazněna. Jednak graficky (prázdný řádek), jednak tím, že se po mezeře nacházíme jak v jiném čase, tak na jiném místě (od silnice, po které se prohání Žabák v ukradeném autě, u soudu). Z promluv postav tak musíme rekonstruovat, co se po krádeži stalo.

Další mezerou je zatajení informace o obsazení Hrádku lasičkami, fretkami a tchoři. Dozvídáme se o něm až z Krysina vyprávění, kterým vysvětluje Žabákovi, proč se nemůže vrátit domů. V tu chvíli je čtenář ve stejné pozici jako Žabák. Pro oba je tato informace překvapením, které komplikuje Žabákovu situaci a které ve čtenáři vzbuzuje napětí, jak celý příběh dopadne.

1.6.3. Vypravěč a fokalizátor

Vypravěč je extradiegetický a heterodiegetický. Můžeme ho označit jako vypravěče spolehlivého, vševědoucího, protože snadno identifikuje postavy, ví, co jsou zač, dokáže zveřejnit jejich vnitřní myšlenky a také dokáže sdělit, co postavy neřekly a proč, a dále předkládá časová shrnutí. Často je vypravěč skrytý, ale na mnoha místech se odkrývá tím, že se obrací na čtenáře, komentuje dění událostí atd.

Dovedeme si představit Jezevcovy kousavé, ba kruté poznámky, ale můžeme je pominout. [Grahame, 1987, s. 96]

V textu je vyprávění podáváno nejčastěji z pohledu fokalizátora-vypravěče. Na některých místech se fokalizátor mění, díváme se na událost očima postavy (např. Krtek v Divokém lese, Krtek a volání domova, Žabák a jeho zjištění, že nemá kabát a vestu). Použití fokalizátora-postavy dává čtenáři možnost nahlédnout více do toho, jak postava situaci vnímá a jak se v ní cítí.

[Krtek] Šel kolem jedné díry, tak kolem druhé a kolem ještě jiné. A pak – ano! – ne! Jistě to byla malá špičatá tvář se zlýma očima, která vykoukla na okamžik z jedné díry a opět zmizela. Zaváhal, ale vzmužil se a běžel dál. Potom náhle – zdálo se mu, jakoby to tak bylo odjakživa – každá díra,

vzdálená či blízká, a bylo jich na sta, měla svůj vlastní obličej, který se rychle objevil a opět zmizel; všechny se na něj dívaly zlomyslným a nenávistným pohledem, všechny měly kruté, zlé a ostré oči. [Grahame, 1987, s. 44]

1.7. Výrazové prostředky

Kniha *Žabákova dobrodružství* je oceňována pro svůj barvitý jazyk, který používá řadu básnických tropů – přirovnání, metaforu, metaforická přirovnání, hyperbolu, personifikaci, akumulaci, paralepsis, parentezi či anaforu.

V této kapitole se zastavíme u těch, které následně využívají některá divadelní či filmová zpracování.

Výrazným prvkem jazykové výstavby je použití personifikace. Např. v kapitole „Sladký domov“ volá Krtka jeho obydlí.

Byl to domov sice ošumělý, malý a chudě zařízený, ale byl to jeho byt, který si sám upravil, domov, do něhož se tak rád vracel po celodenní práci. A domov, i ten s ním byl patrně šťasten, postrádal ho a chtěl ho dostat zpět; proto mu nosíčkem řekl smutně a vyčítavě, ale bez trpkosti a zlosti, jenom v naříkavé vzpomínce, že je zde a že ho potřebuje. [Grahame, 1987, s. 72]

V textu je umně pracováno s tajemstvím a jeho postupným odhalováním. Často se tak děje pomocí perifráze, která věc nejprve opíše a teprve potom je výslovně pojmenovaná. Děje se tak zejména při představování postav v úvodní kapitole.

Když se tak [Krtka] díval, zazdalo se mu, že cosi lesklého a malého zamžouralo ve středu díry, zmizelo a zase zamžouralo jako malá hvězdička. Ale sotva to mohla být hvězda – na takovém místě. A také to bylo příliš lesklé a maličké, než aby to byla světluška. Potom, když se díval déle, zamžouralo to přímo na něho a ukázalo se, že je to oko. A kolem oka se počala jako rám okolo obrazu postupně zvětšovat malá tvář. Hnědá malá tvář s vousy. Vážná, kulatá tvář s týmž zamžouráním v očích, které vzbudilo nejdříve jeho pozornost. Byla to vodní Krysa. [Grahame, 1987, s. 9]

Postupné odkrývání toho, kdo se objevuje v příběhu, evokuje nájezd filmové kamery.

Kenneth Grahame pracuje v knize s napětím, které buduje různým způsobem. Jedním z nich je záměrné vytvoření mezery v informacích. Dalším způsobem je použití hyperboly. Hyperbola přibližuje čtenáři zcitlivené vnímání postavy a zvyšuje napětí (např. Krtekovo putování Temným lesem).

K budování napětí a jeho gradaci slouží i použití anafory.

Když tam tak ležel [Krtek], třásl se, lapal po dechu a naslouchal hvízdání a cupotu venku, poznal najednou v celé velikosti hrůzu, která tu potkává malé obyvatele z polí a od plotů, hrůzu, před níž ho Krysa marně zadržovala – hrůzu Divokého lesa! [Grahame, 1987, s. 45]

Dalším výrazovým prostředkem, který v knize nacházíme, je práce s kontrastem. Velmi často můžeme sledovat protikladné vnímání situace u dvou různých postav. V řadě případů se nám tak rozšiřuje pohled na danou situaci (opačný pohled na podzim v případě Krysy a stěhovavých ptáků, rozdílný pohled na útěk z vězení u Žabáka a Krysy). Rozdílné vnímání situace také přináší komický efekt.

Rozdílné vnímání situace můžeme sledovat také tehdy, když postavy převypráví situaci ze svého pohledu (Krtek a jeho vyprávění o tom, jak Krysa našla vchod k Jezevci, různé verze Žabákovy krádeže auta).

Kenneth Grahame pracuje také s gradací, a to jak v jednotlivých situacích (rostoucí Krtekova hrůza v Divokém lese, gradování hluku, který způsobují oslavující lasičky a tchoři), tak v celém příběhu, kdy postupně situace kolem Žabákovy útěku komplikuje, a když se Žabákovi zdá, že je konečně zachráněn, dozvídá se o obsazení Hrádku.

Důležitým prvkem textu jsou také básně, resp. písňové texty. Písňe nepřímou podávají informace o postavách – Krysiná píseň o Kachnách dokazuje její zálibu v básnění, Žabákova vychloubačná píseň jeho tendenci se nafukovat. Někdy je píseň použita, aby podpořila atmosféru situace (píseň polních myšek).

2. ANALÝZA DRAMATIZACE TOAD OF TOAD HALL OD ALANA ALEXANDRA MILNEHO

2.1. Kontext

Alan Alexander Milne byl britský spisovatel, básník a dramatik. Po celém světě se proslavil jako autor knih o medvídkovi Pú.

V roce 1929 vytvořil vůbec první divadelní dramatizaci románu Kennetha Grahama *Žabákova dobrodružství*, kterou nazval *Toad of Toad Hall* a která byla určena pro činoherní divadlo. Jak Milne zmiňuje v úvodu hry, pokusil se vytvořit takovou adaptaci, která uspokojí Grahamovi obdivovatele, ale zároveň při ní uplatní svůj autorský přístup ke hře⁴.

Hra byla poprvé uvedena v The Lyric Theatre v Londýně 17. prosince 1929 a zaznamenala velký úspěch. Ve své době byla Milneho divadelní hra velmi populární po celé Velké Británii. Později jeho adaptaci překonaly další verze jevištního zpracování Grahamova románu.

2.2. Shrnutí děje

Na začátku hry se na břehu řeky setkáváme s dívkou Marigold a její chůvou. Marigold vypráví chůvě o Krtkovi, Kryse, Jezevci a Žabákovi a uvádí nás tak do příběhu.

Poté se ocitáme na stejném břehu řeky, ale objevuje se zde Krtek, který se setkává s Krysou a Jezevcem, kteří mají velkou starost o Žabáka a cítí nutnost něco udělat s jeho chováním. Na scénu vstupuje Žabák, který představuje svoji nejnovější zálibu – karavan, a s Krtkem a Krysou se vydávají na cestu. Na scéně se objevují lasičky, které zpívají výhružnou píseň. Poté slyšíme zvuk srážky karavanu a automobilu. Žabák je automobilem uchvácen.

⁴ Srov. MILNE, Alan Alexander. *Toad of Toad hall: a play from Kenneth Grahame's book The wind in the willows*. New York: S. Scribner's sons, 1957. S. ix. Dostupné z: http://www.ragandbone.ca/PDFs/toad_of_toad_hall.pdf

Ocitáme se v Divokém lese, kterým nejprve prochází ustrašený Žabák a poté Krtek, kterého zlobí hlasy Divokého lesa. Na pomoc mu přichází Krysa. Po bloudění naráží na Jezevcův dům. Jezevec jim nabídne odpočinek. Krtek a Krysa mu podávají nejnovější informace o Žabákově vášni. Následně přichází také Žabák, který popisuje, že ho přepadly lasičky a že naboural s autem. Jezevec se rozhodne zahájit léčbu Žabákovy mánie. Nejprve se ho Jezevec snaží přesvědčit, ale na Žabáka to nepůsobí, proto ho zamknou u Jezevce a hlídají ho. Po několika týdnech se podaří Žabákovi utéct, protože přesvědčí Krysu, aby mu zašla pro doktora a advokáta, protože je velmi nemocný.

Ocitáme se u soudu. Mezi porotou složenou z králíků nacházíme také maskovanou lasičku. Žabák je odsouzen za krádež automobilu, nebezpečnou jízdu a hlavně urážku policisty. Žabák je naštvaný, urazí všechny u soudu a zpívá o sobě píseň.

Ve vězení za ním přichází Phoebe a seznamuje ho s plánem na útěk. Žabák plán přijímá, vyměňuje si oblečení s její tetou (pradlenou), tetu na její přání svazuje a utíká.

Druhý den ráno nacházíme Žabáka u lesa. Z radosti nad útekem opět zpívá svoji píseň, která přitáhne pozornost jeho pronásledovatelů, podaří se mu ale před nimi schovat. Potkává převoznici s koněm. Vymýšlí si před ní báchoriky, převoznice to odhalí a odmítá ho svézt. Žabák jí za to ukradne koně. Převoznice svolává Žabákovy pronásledovatele a utíkají za ním.

Do Krysina domu vtrhne Žabák. Krysa mu společně s Jezevcem a Krtkem prozrazuje, co se mezitím stalo s Hrádkem. Jezevec prozrazuje svůj plán útoku. Tajným tunelem se dostávají do Hrádku, kde lasičky porazí. Během chystání hostiny Žabák sepisuje seznam proslovů, zajaté lasičky, které mu pomáhají, po něm chtějí zazpívat píseň. Žabák neváhá a zpívá. Postupně se k němu přidávají všechny postavy hry. Náprava Žabáka je odložena na další den.

Opět se ocitáme na břehu řeky a vidíme spící Marigold, kterou mívá Krtek, Jezevec, Krysa a Žabák.

2.3. Téma a žánr

Protože se divadelní hra primárně zaměřuje na Žabákův příběh, je téma hry spjaté s touto postavou. Hra ukazuje, co všechno člověk může ztratit, když něčemu naprosto propadne. Dalšími tématy je užívání si (života, moderní techniky atd.) či náprava špatného chování. Závěr hry, kdy se postupně všichni přidávají ke zpívajícímu Žabákovi, může vést také k tématu smíření s tím, jaký člověk je.

Rámec hry, který je spjatý s postavou Marigold, pak přináší motiv dětského pohledu na svět, schopnost vidět neobyčejné věci ve věcech běžných, ukazuje krásu fantazie.

Hra se dá zařadit mezi komedie. Milne pracuje jak s komikou slovní, tak komikou situační.

JEZEVEC

Nejprve bych rád poukázal na tvoji pošetilost.

ŽABÁK

Jistě, Jezevče, děkuji, Jezevče.

JEZEVEC

Dokonce jsem si k tomu udělal pár poznámek. Kde to je, Kryso?

KRYSA (podává mu list papíru)

Tady.

JEZEVEC

Děkuji. (čte) „K výrobě knedlíků“...

KRYSA

Na druhé straně.

[Milne, 1957, s. 144-145]

PHOEBE

Tak. Teď mě poslouchejte. Mám tetičku, která pracuje jako pradlena.

ŽABÁK

Jéje. Ale vždyť to nevádí. Vůbec nic si z toho nedělejte. Já sám mám několik tetiček, které by radši měly pracovat jako pradleny!

[Milne, 1957, s. 109]

2.4. Postavy

Svět hry *Toad of Toad Hall* je zabydlen jak zvířaty, tak lidmi. Stejně jako v knize představují jednotný svět, kdy mají postavy podobné vlastnosti, stejnou míru zodpovědnosti, určité postavení, moc atd.

V porovnání s knihou se však lidský svět jeví jako větší riziko. V ději se setkáváme převážně s lidmi, kteří situaci kolem Žabáka ztěžují či komplikují (např. soudce), výrazně mu pomáhá pouze žalářníková dcera Phoebe.

Mezi hlavní postavy hry můžeme zařadit Žabáka, Krysu, Krтку, Jezevce a lasičky.

Žabák je ústřední postavou celé hry. Ještě než se objeví na scéně, je jasné, že je to postava, která dělá svým přátelům starosti (Jezevec vzdychá, říká, že bohatství je zkáza atd.). Žabák se vyznačuje vášní pro dopravní prostředky a nekritickým pohledem na sebe sama. Je vychloubačný, egocentrický, nenechá se od nikoho poučit, je schopným manipulátorem. I když ho přátelé chtějí napravit a lasičky usilují o jeho zničení, nakonec se všichni rádi účastní jeho závěrečné slavnosti a jsou jeho radostí ze svých činů strženi. Svým způsobem ho obdivují nebo alespoň respektují to, čím je.

Protože je ve hře Žabákovi věnován velký prostor, ostatní postavy jsou ve svém projevu trochu upozaděny, resp. nemají tolik prostoru jako Žabák, aby se jejich vlastnosti plně projevily. Přesto jsou to postavy, které jsou barvité.

Krtek je velmi slušný, zdvořilý, je nadšený z nových zážitků, které potkává poté, co opouští svoji noru, ať už je to piknik s Krysou nebo cesta karavanem. Zpočátku je ze Žabáka nadšený a věří mu všechno, co říká. Ke konci ho ale bere spíše s rezervou a nadhledem.

Krysa je klidná, chytrá, má přehled o tom, co se kde děje a jaký kdo je, ví, jak v daných situacích jednat.

Jezevec se od pojetí v knize trochu liší. Milne zvýraznil jeho věk a udělal z něj mírně nahluchlého staříka, který neustále opakuje, jak se znal s Žabákovým otcem, dědečkem a strýčkem. Tento posun přináší do hry komické situace. Přestože se Jezevec někdy jeví jako mírně zmatená osoba, dokáže (stejně jako v knize) zakročit tehdy, když je třeba vyřešit problémy (rozhodnutí k léčbě Žabákovy posedlosti, plán, jak vyhnat lasičky ze Žabího hrádku).

Jak již bylo zmíněno v kapitole o ději, mají lasičky ve hře více prostoru. Nastoleny jsou jako trochu záhadné a děsivé bytosti, které přejí Žabákovi jen to nejhorší. Jejich podlost a nenávisť vůči Žabákovi se ukazuje také ve scéně soudu, kdy mezi králíky sedí převlečená lasička. Pro lasičky je radost strašit ostatní, jak je vidět ve scéně z Divokého lesa.

Mezi vedlejší postavy můžeme zařadit Phoebe, soudce, zřízence, policistu, převoznici, koně Alfréda. Zatímco některé postavy mají stejné rysy a funkci jako v knize, postava koně Alfréda a soudce jsou oproti knize rozvinutější a opět přináší do hry komické situace. Kůň Alfréd je sečtělý a kultivovaný tvor, který by rád konverzoval na úrovni, ale nikdo mu to neumožňuje. Komika, kterou přináší, se váže na jeho suché komentáře situací.

Naproti tomu soudce je mírně přihlouplý člověk, který je proti Žabákovi zaujatý. Neobejde se bez soudního zřízence a vypadá, jako by mu na samotném procesu moc nezáleželo, resp. by byl rád, kdyby ho měl rychle vyřízený a mohl vyrazit na oběd.

V dramatu najdeme také epizodní postavy, např. liška či myšky, které známe z knihy. Nacházíme zde také nové postavy – králíčí rodinku nebo členy poroty, kteří dokreslují svět hry.

Důležité nové postavy nacházíme v linii, která tvoří rámec, do něhož je Žabákův příběh vložen. Marigold a její chůva ve svém dialogu uvádí diváky do samotného příběhu. Chůva představuje racionální svět dospělých. Marigold je dvanáctiletá dívka, která si hraje a nebojí se snít. Dokáže citlivě vnímat dění kolem sebe.

Je spojnicí mezi rámcem a Žabákovým příběhem. V této postavě také odkazuje Milne ke kapitole knihy „Pištec za ranního svítání“.

MARIGOLD

Jednou zrána... přišla jsem sem velmi, velmi brzy. Vůbec nikdo ještě nebyl vzhůru; tys nebyla vzhůru, ptáci nebyli vzhůru a ani slunko ještě nebylo vzhůru. A všechno bylo klidné a nehybné a nikde nebylo ani hlásku, jen vítr ve vrbách jemně ševalil. [Milne, 1957, s. 6]

Ve hře Toad of Toad Hall opět nacházíme postavy-typy, které mají neměnné a jasné vlastnosti. K proměně nedochází ani u Žabáka. Protože divadelní hra musí postavy a jejich příhody představit na menším prostoru, než jaký mu poskytuje literární předloha, jsou divadelní postavy oproti předloze zploštělé. K tomu dochází také proto, že je v dramatu kladen důraz na dějovost a ne na lyrické pasáže, které odkrývají vnitřní pochody postavy. Tato jednodušší výstavba postav vede k tomu, že jsou snadno čitelné a rozpoznatelné. Protože si autor jako své žánrové východisko zvolil komedii, jsou některé rysy postavy zvýrazněné, aby bylo při jednání postavy dosaženo komického efektu (např. Jezevec, kůň Alfréd).

Divadlo je založené na jednání postav. Díky tomu se o postavách dozvídáme zejména pomocí nepřímé definice, z jejich jednání, stylu promluv atd.⁵

Vedle samotného jednání postav rozšiřují naše znalosti o nich také informace, které přinášejí jiné postavy. Přijetí těchto informací však závisí na tom, zda postavu považujeme za spolehlivou. Informace, které přináší Marigold či Krysa přijímáme bez potíží. Od začátku se jeví jako postavy, které se na svět postav dívají objektivně, mají o něm největší přehled a jejich informace se potvrzují v průběhu děje. Naopak informace, které získáváme o Žabákovi u soudu, se nám jeví jako přehnané a nepravděpodobné, protože jsou v rozporu s tím, jak divák Žabáka vnímá z jeho předchozího jednání. K nespolehlivosti mluvčích u soudu přispívá také to, jakým způsobem oni sami jednají (např. soudce, který by měl být nejvyšší autoritou, se ve svém rozhodování vždy obrací na zřízence, nezáleží mu na objektivním vyšetřování atd.).

⁵ Protože jsem při analýze této hry vycházela pouze z dramatického textu, nemohu do ní zahrnout paralingvistickou komunikaci. O způsobu promluvy postavy se dozvídáme alespoň ze scénických poznámek.

Některé postavy a jejich vlastnosti jsou explicitně popsány v úvodu hry. K expozici postav dochází dvakrát. Jednou nám postavy představuje Marigold, když o nich vypráví své chůvě.

MARIGOLD

Pan Žabák je poněkud nafoukaný a domýšlivý, to víš, ale jinak je tuze milý a zpětně ho vždycky moc mrzí, že toho o sobě tolik namluvil. A pan Krysa, to je prostě zlatíčko – byl to on, s kým jsem předtím mluvila. Je bystrý a chytrý a ochotný a vždycky si dává pozor, aby nikomu neublížil. Ale co se pana Krtka týče, nejsem si zcela jistá. Většinu času tráví pod zemí a mezi lidmi se vydá jen málokdy, takže si myslím, že je spíš takový samorost; moc toho o sobě nenamluví, odpovídá jenom „ano“, nebo „ne“ a každý další šálek mu musíš nabídnout ty – nalít si sám, to ne, to on by si nedovolil. No a pak tu máme pana Jezevce, který je už šedivý a mnohem starší než ostatní – je velmi otcovský – a většinu času spí s kapesníkem přes obličej a když se vzbudí, tak říká: „Tak, tak, tak“ a „Nuže, dobrá tedy“. [Milne, 1957, s. 5]

Poté se nám postavy představují samy svým jednáním, ale také tím, co říkají o sobě navzájem.

KRTEK

O tom velikém panu Žabákovi jsem již slyšel. Je velký boháč, není-liž pravda?

KRYSA

Největší boháč široko daleko, má také jeden z nejpěknějších domů v okolí, i když... to mu radši nikdo neříká. Tudorovská residence: klenutá okna, vana s horkou i studenou vodou a vůbec samé moderní vymoženosti, má dokonce i příjezdovou cestu. Rád tě uvidí ve dne, v noci. Vynikající společník, ten náš Žabák, jen co je pravda.

JEZEVEC

Ach.

KRTEK

Musí být opravdu skvělý.

KRYSA

Pro druhé by se přímo rozdal. Moc chytrý sice není, však také nemůžeme být všichni géniové, a pravdou zůstává, že je trochu vychloubačný a domýšlivý, ale když se to vezme kolem a kolem, má ten náš Žabák něco do sebe.

[Milne, 1957, s. 15]

2.5. Dramatický prostor

Dramatický prostor, tzn. fiktivní dějiště hry *Toad of Toad Hall*, nabízí divákům různorodá prostředí. Téměř každá scéna se odehrává jinde než předchozí⁶. Postupně tak divák může navštívit břeh řeky, Divoký les, Jezevcovu noru, soud, vězení, říční kanál a jeho okolí, Kysin dům, podzemní tunel a slavnostní síň na Žabím hrádku.

Prostředí, ve kterém se pohybujeme, je jasně označeno ve scénických poznámkách, kde je mu často věnován také podrobnější popis.

SCÉNA. Jezevcův podzemní domek. Pokoj, do nějž hledíme, je zároveň předsíní, kuchyňkou, salonem, jídelnou i spíží. Uprostřed pokoje, jak praví pan Kenneth Grahame, stojí jednoduchý stůl, k němuž jsou připojeny lavice; my bychom však stůl mohli posunout spíše ke zdi. Na obou stranách místnosti jsou velké krby s lavicemi po stranách; velké křeslo, v němž si jeho majitel může vychutnat své Timesy, což také právě dělá. Cihlová podlaha. Z krokví visí šunkové kýty, pytlíky s cibulí, svazky bylinek. Stručně řečeno, je to místo, kde hrdinové odpočívají po vítězných bojích, kde ženci s radostí a písni ukládají svoji úrodu, kde si dva, tři přátelé mohou odpočinout dle své libosti. Vidíme troje dveře, označené jako „vchod“, „zadní dveře“ a „pracovna“.

[Milne, 1957, s. 51]

V textu nacházíme nejčastěji explicitní poznámky o dramatickém prostoru. V replikách postav můžeme najít také implicitní poznámky, které se buď vztahují přímo k dramatickému prostoru dané situace (např. nalezení rohožky a dvěř u Jezevcova obydlí v Divokém lese), příp. se zmiňují o jiném prostředí, které následně nemusí být tak podrobně popisováno ve scénických poznámkách (např. popis Žabího hrádka).

⁶ Výjimkou je pouze 2. a 3. scéna 2. dějství, odehrávají se v Jezevcově příbytku.

Text hry pracuje také s prostorem mimo jeviště. Někdy je nám tento prostor zpřítomňován pouze v promluvě postavy.

JEZEVEC

Přeslechl jsem se, nebo jste skutečně říkal, že Žabák, náš přítelíček, uprchnul z té smrduté kobky?

KRYSA

Dorazil před pěti minutami. V hrozném stavu.

JEZEVEC

Rád bych s ním mluvil.

KRYSA

Zrovna se koupe.

[Milne, 1957, s. 139]

Jindy je nám prostor a dění v něm zprostředkováno skrze zvuk. Tak je tomu třeba v případě odchodu Krysy od Žabáka, který předstírá, že potřebuje pomoc lékaře a právníka. Nejdůležitější situace odehrávající se za scénou je srážka karavanu s autem, která zapříčiní Žabákovu novou posedlost. Nepřímé zobrazení této události aktivizuje divákovu imaginaci, která může být působivější než explicitní zobrazení na jevišti, které musí být postaveno na uvěřitelnosti. Této situaci předchází tanec a zlověstná píseň lasiček, zvukem vyjádřená srážka je pak vygradováním temné atmosféry a může být také metaforou pro Žákův pád.

2.6. Kompozice

2.6.1. Kompoziční postupy a principy

Drama *Toad of Toad Hall* by se dalo označit jako zápletkové drama, které řeší základní konflikt (Žabákova posedlost novými věcmi, nevraživost lasiček vůči Žabákovi).

Hra je rozdělena do čtyř dějství (2., 3. a 4. dějství rozděleno na 3 scény). Obsahuje také prolog a epilog, který přináší rámcovou situaci, v níž vystupuje dívka Marigold a její chůva. K přechodu do světa Žabákových dobrodružství využívá Milne hudbu odkazující k Panově hudbě z knihy a také situace odděluje

tmou. V epilogu vidíme Marigold, jak sladce spí. Můžeme tak celý Žabákův příběh vnímat jako její sen. Tím Milne vyřešil otázku hmatatelnosti divadla oproti knize, kdy bylo nutné postavám dát jasnou velikost jak vůči sobě navzájem tak vůči věcem okolo nich.

Milneho hra má dvě expozice, v rámcové linii nám Marigold v dialogu se svou chůvou představuje postavy, kolem kterých se bude děj hry točit. Následuje scéna, ve které už se postavy Krtka, Krysy, Jezevce a Žabáka objevují na scéně a my si ověřujeme a rozšiřujeme to, co o nich víme od Marigold, ale také zjišťujeme jejich vzájemné vztahy, výchozí situaci a základní konflikt, který se v průběhu děje dále prohlubuje a na jehož konci je vyřešen.

Děj hry je velmi přehledný. Má uzavřenou a jasně vystavěnou strukturu, která tvoří dramatický oblouk.

Situace jsou řazeny chronologicky. Pokud dochází k výrazným časovým mezerám, jsou nám osvětleny ve vyprávění postav.

2.6.2. Vztah fabule a dramatického děje

Dramatický děj rámcové situace trvá pouze několik hodin během dopoledne jarního dne. Vložený Žabákův příběh pak zabírá cca rok. Z jeho průběhu je divákům zprostředkováno několik okamžiků, dní.

Podle odkazů na pretext, které nacházíme v replikách Jezevce a Krysy pak můžeme odvodit, že čas fabule je oproti dramatickému ději podstatně delší a zabírá čas od Žabákova praděda. O historii se však dozvídáme pouze kusé informace, které jsou podstatné pro děj (informace o historii Žabákových fascinací, historii tajného tunelu).

K mezerám v informacích dochází mezi jednotlivými výstupy, protože se jednotlivé výstupy odehrávají v různých prostředích nebo s delším časovým odstupem. Zpětně se o nich dozvídáme z promluv postav. Tyto mezery a jejich postupné odhalování přináší do hry napětí. Až zpětně se tak dozvídáme, jak moc Žabák podlehl automobilové mánii, proč se ocitl v Divokém lese, proč probíhá soud s Žabákem nebo to, že Hrádek obsadily lasičky. Protože jsou tyto informace

většinou odhaleny až po delším trvání výstupu, udržuje se ve hře tajemství, které poutá divákovu pozornost.

2.7. Výrazové prostředky

Ve hře *Toad of Toad Hall* je výrazná práce s atmosférou. Ta je často budována pomocí světla, resp. tmy v kombinaci se zvuky či hudbou (zejména v 1. a 2. dějství).

Výrazný je už přechod z rámcové situace s Marigold do světa Žabákových dobrodružství. Do toho světa vstupujeme přes tmou a hudbu („velmi tence a jemně zní lesní rohy z Elfí země“), která odkazuje jednak na Marigoldino vyprávění, jednak posiluje „magickou“ proměnu scény.

Ještě výraznější je práce s atmosférou v případě objevení postav z Divokého lesa (první objevení lasiček v 1. dějství poté, co odjede karavan) a v případě Divokého lesa na začátku 2. dějství. Práce s tmou, resp. šerosvitem, zvukem či výhružnou písní ukazuje, že Divoký les a zejména jeho obyvatelé jsou nebezpečné, hrůzu nahánějící bytosti, které si se svojí obětí rádi pohrávají (výhružné promluvy postav, které nevidíme, smích...)

SCÉNA. Hluboko v Divokém lese. Země je pokrytá sněhem. Fascinující místo, ozářené měsíčním svitem, chladné, tiché, děsivé. Nejhorší je ale to, že tu není úplné ticho. V zádech cítíš pohledy bytostí, které se skrývají za stromy a čekají, až na tebe budou moci vyskočit. Slyšíš, nebo se ti to aspoň zdá, jejich kradmé pohyby, zašustění a potom ticho. Praskne větvička. Slyšíš něčí dech.

A konečně někoho poznáváme. Je to Žabák, na sobě brýle a rukavice, bloudí vyděšeně mezi stromy, často se zastaví a nenápadně se ohlíží přes rameno. Slyšíme, stejně jako on, šepot neviditelných hlasů, hlasy se postupně zesilují a nakonec rozeznáváme konkrétní slova. [Milne, 1957, s. 39]

Někdy je k tvorbě atmosféry použita pouze hudba. To v případě, kdy Krtek vzpomíná na svůj domov. Lyrická nálada vzpomínek je zde podpořena koledou, která přichází ke Krtkovi a Kryse zdálky.

V některých situacích využívá Milne zvuk za scénou, aby tak přiblížil to, co se děje v prostoru, který nevidíme.

Opět se setmí. Stále slyšíme obyvatele Divokého lesa, jak vyzpěvují svoji ďábelskou píseň, nikoho ale nevidíme. Zahřmí; opět se rozední. Obyvatelé Divokého lesa zmizí úplně. Potom se ozve zvuk auta, „poop-poop,” následovaný zvukem srážky. [Milne, 1957, s. 34]

Zobrazením nehody karavanu pouze pomocí zvuku a zviditelněním následků se Milne vyhnul tomu, že by musel nehodu inscenovat přímo na scéně tak, aby byla uvěřitelná pro diváky. Díky tomu se může aktivovat divákova fantazie. Celou nehodu také díky tomu může zastírat tajemství, nakolik mají v nehodě prsty také lasičky, které se předtím objevily s výhružnou písní na scéně.

Stejně jako v knize, také Milne ve své hře pracuje s kontrastem, resp. rozdílným vnímáním situace (např. scéna, kdy se Krtek zraní o rohožku, která je přejata z knihy).

KRYSA

To jsem si mohla myslet.

KRTEK (opečovává si stále nožku)

Co to tam máš?

KRYSA

Jen se pojd' podívat.

KRTEK (přibelhá se)

No to snad – škrabka na boty! Jaká nedbalost!

KRYSA

Copak ty nevidíš, co to znamená?

KRTEK (opět si sedá a stará se o svoji nohu)

Jistěže ano. Znamená to, že jakási nesmírně zapomnětlivá osoba nechala svoji škrabku na boty povalovat se přímo uprostřed Divokého lesa, kde o ni teď budou jistojistě všichni zakopávat. Někdo by tu osobu měl ohledně této věci kontaktovat.

KRYSA

*Krtku, copak jsi úplný trouba? (opět začne odhrnovat sních, tentokrát horlivěji)
Podívej se! Co to je?*

KRTEK (pozorně věc zkoumá)

Vypadá to jako rohožka.

KRYSA

To protože to je rohožka. A copak ti ta rohožka říká?

KRTEK

Nic, Kryso, vůbec nic. Kdo to kdy viděl, aby rohožka někomu něco říkala? To rohožky zkrátka nedělají. Nemají to ani trochu ve zvyku.

[Milne, 1957, s. 47-48]

Ve hře se kontrast objevuje častěji a je zdůrazněn, aby vynikl jeho komický efekt.

Z knihy je také použito převyprávění situace, která předtím proběhla před zraky diváků. Toto převyprávění ukazuje, jak postava situaci vnímala, příp. odhaluje její vlastnosti, když situaci líčí jinak, než jak ji opravdu prožila. Děje se tak v případě Žabáka, který prožité situace rád zveličuje (např. líčení přepadení lasičkami v lese, přehánění toho, co prožil na útěku).

V dramatu jsou použity také písně, které jsou převzaty z literární předlohy (Žabákovy písně, píseň o Kachnách a, jako melodie, také píseň polních myšek). Žabákova píseň se objevuje již u soudu a následně písní oslavuje také svůj skvělý útěk. Píseň tak jasně ukazuje Žabákův egocentrismus, ale také odbojný postoj k autoritám.

Závěrečná píseň o Žabákově návratu je v knize určena pouze pro Žabákovy uši a skrze ni se Žabák loučí se starým životem. U Milneho je naopak určena k poslechu všem postavám, které tak oslavují jeho velkolepost. Žabák je vnímán jako hrdina a chybí tu motivace pro jeho nápravu.

3. ANALÝZA DRAMATIZACE ŽABÁKOVA DOBRODRUŽSTVÍ DIVADLA ALFA

3.1. Kontext

Divadlo Alfa patří mezi nejznámější loutkové scény v České republice. Svými inscenacemi se proslavilo nejen u nás, ale také v zahraničí.

V roce 2011 uvedlo Divadlo Alfa Plzeň inscenaci *Žabákova dobrodružství*. Její předlohou se stala rozhlasová dramatizace knihy Kennetha Grahama, kterou pro Československý rozhlas napsal Ivo Fischer v roce 1966. Po tomto zpracování sáhl dramaturg Divadla Alfa Pavel Vašíček zejména proto, že je zpracováním knižní předlohy pro nejmenší děti (cílovým divákem jsou děti od 4 let)⁷. Fischerova dramatizace pak byla upravena pro potřeby divadla, pro vybraný druh loutek a scénografické řešení inscenace.

3.2. Shrnutí děje

Krtka probouzí budík. Vylézá z nory a cítí, že ho láká jaro, proto se vydává na procházku. Cestou potkává lasičky, které mu říkají o tom, že území je jejich, Krtka vystraší a ten utíká k řece, do níž spadne. Vyloví ho Vydra, která mu představuje řeku. Společně doplují k Žabímu hrádku, kde se setkávají s Žabákem, který jim ukazuje svůj motocykl. Vyjíždí na něm, ale srazí se s automobilem. Žabák je okouzlený. Vydra ví, že se zbláznil do nové hračky, a proto společně s Žabákem odchází pro Jezevce, aby zasáhnul.

Na Hrádku se snaží Žabákovi přátelé donutit Žabáka, aby zpytoval svědomí, ale ten odmítá. Zamykají ho v pokoji, odkud utíká. Před Hrádkem slyší zvuk automobilu. Předstírá, že omdlel, řidička Liška zastavuje a Žabák ji posílá pro vodu. Zmocní se auta a ujíždí s ním. Liška povolá Psy, policisty, kteří Žabáka pronásledují. Žabák při honičce narazí do sloupu a je zatčen a následně u soudu odsouzen.

⁷ Srov. Dvě premiéry v Divadle Alfa. *Český rozhlas* [online]. 2011 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/plzen/kultura/zprava/864132>

Žabí hrádek obsazují lasičky, to Žabákovy přátele rozčílí a rozhodnou se, že Žabáka z vězení zachrání. Pomoci jim v tom má Jezevcova známá pradlena.

Pradlena Želva přichází za Žabákem do vězení, vyměňuje si s ním oblečení a Žabák odchází. Dostává se na nádraží, vymýšlí si před strojvůdcem, aby ho svezl, ten ho posílá na lokomotivu. Na nádraží přichází policisté, po Žabákovi pátrají marně a odchází. Strojvůdce odhalí Žabákovy lži, ale následně se rozhodne, že Žabákovi pomůže a odveze ho k Hrádku.

U Hrádku lasičky Žabáka uvězní do sudu. Z něho ho osvobozují jeho přátelé. Žabák jim ukazuje vchod do tajné chodby na Hrádek. Společně chodbou projdou a schovají se na Hrádku. Při oslavě lasiček na ně zaútočí a vyženou je z Hrádku. Při úklidu Hrádku Žabák uslyší letadlo. Rozhodne se za ním vyrazit na letiště.

3.3. Téma a žánr

Hlavním tématem zvířecí pohádky vyprávěné pomocí maňásků je téma touhy po dobrodružství a svobodě, kterých někteří dosáhnou pouze tím, že své vášni podřídí vše bez ohledu na důsledky (Žabák). Pro některé je tato touha nenaplněná, protože nemají pro změnu dostatek odvahy, příp. jsou moc pohodlní (Krtka a Vydra). Dalšími tématy je potřeba napravit nespravedlnost a pomoc příteli v nouzi.

Protože je inscenace určena zejména dětem předškolního a mladšího školního věku, vsadilo Divadlo Alfa na komediální žánr. Komédie je postavena zejména na prvcích situačních (např. hloupější lasička, která si plete směr pochodu, Žabák, který po nehodě na motocyklu omámeně vstupuje do rozhovoru Vydry a Krtka), ale také pohybových (střídavý pochod lasiček).

3.4. Postavy

Svět inscenace Divadla Alfa je oproti literární předloze zabydlen pouze antropomorfizovanými zvířecími postavami. Tvůrci tak museli lidským postavám najít zvířecí představitele – namísto policistů nacházíme v inscenaci hlídací psy, u soudu předsedají ovce atd. Příklon pouze ke zvířecím postavám je ovlivněn cílovým divákem. Děti předškolního a mladšího školního věku se o zvířecí

pohádky zajímají. Tvůrci se také vyhnuli tomu, že by museli řešit poměr zvířecích postav vůči lidem.

Hlavní postavou inscenace je Žabák. Vedlejšími postavami pak jsou Jezevec, Vydra, Krtek, lasičky, policejní psi, ovce u soudu, Liška, Želva a strojvedoucí Kozel. Některé vedlejší postavy mají v inscenaci významnější úlohu, proto se jim budeme také věnovat při podrobnějším rozboru postav.

Žabák je ústřední postavou inscenace. Jak o sobě sám prohlašuje, je vášnivým ctitelem techniky, průkopníkem pokroku. Protože chce „žít bez nudy“, vrhá se do dobrodružství, zkouší nevyzkoušené. Ostatní ho považují spíše za praštěného tvora, který se vychloubá a zblázní se do věcí, které musí mít, i když se pro jeho život nehodí. Krtek a Vydra ale jeho život obdivují. Oceňují jeho odvahu zkoušet nové věci, vrhat se do neznámého světa. Oni po takovém životě touží, ale zároveň ví, že se k němu nikdy neodhodlají.

Krtek Žabáka nejprve nezná, ale Žabák si ho rychle získá. Krtek je jím okouzlený, chápe jeho touhu po svobodě, protože ji sám na počátku pocítil při volání jara. Krtek je hodný tvor, chce Žabákovi pomoci v nouzi.

Vydra, postava, která supluje postavu Krysy z literární předlohy, již Žabáka zná. Proto k němu a jeho vášním přistupuje více skepticky. Je ale vždy připravena mu pomoci a jeho odvahu vrhat se do neznáma obdivuje, protože sama není schopna udělat první krok, jak se dozvídáme z vyprávění o setkání s přístavní krysou. Z její písně zjišťujeme, že je velkou milovnicí řeky a nemůže bez ní žít.

Jezevce považuje Krtek a Vydra za moudrého tvora, který umí řešit problémy. Jezevec má na věci jasný názor, který mění velmi nerad.

Úloha lasiček je v inscenaci oproti knize posílena. Lasičky se od počátku prezentují jako uzurpátorky životního prostoru všech tvorů kolem řeky. Jejich největší zábavou je škodit. V inscenaci působí jako masa bez výrazných individualit. Výjimkou je jejich velitelka, diktátorka, která dokáže na své podřízené pouze křičet a urážet je, a lasička, která je spíše naivní a hloupoučká, což je zdrojem komických situací.

Inscenace Divadla Alfa je zápletkové drama pro děti a postavy v něm slouží akci a situacím, které se rozvíjí kolem Žabákovy vášně. Proto jsou postavy ve hře postavy-typy, které se nevyvíjí. Oproti literární předloze mají postavy pouze jednu výraznou vlastnost, která je pro dětského diváka dobře čitelná.

O postavách se dozvídáme informace jednak nepřímo, z jejich jednání, stylu mluvy atd. Velké množství informací přináší ale postavy samy ve svých písních (Krtek, Vydra, Žabák, lasičky).

ŽABÁK (zpívá)

Dovolte, abych se představil:

pan Žabák jméno mé!

To jméno v okruhu sta mil

má zvuk a renomé!

Jsem básník...zpěvák: lalalá...

a sportsman veliký.

Filozof – to už odmala –

a ctitel techniky!

[Žabákova dobrodružství, 2011, 5:48 – 6:30]

O postavách se dozvídáme také z promluv jiných postav, odhaluje se tak nejen to, jak postavy vnímají danou postavu, ale také jaké jsou samotné. Nejvíce informací se takto dozvídáme o Žabákovi, což je pochopitelné, protože je hlavní postavou příběhu. Můžeme si o něm udělat obrázek dříve, než se objeví na scéně. V tom využívá inscenace stejný princip jako knižní předloha.

VYDRA

Jsmo na místě. Vystupovat!

KRTEK

A kam nás ta tvoje lodička donesla?

VYDRA

Na Žabí hrádek. Bydlí tam jeden můj kamarád. Je trochu praštěný – ale kdopak z nás je bez chyby, vid'.

KRTEK

Proč je praštěný?

VYDRA

No, rád se vychloubá! Však uvidíš! A pořád si pořizuje nové dopravní prostředky a pak se jich zbavuje. Většinou po havárii! Jako by mu nemohla stačit loďka a řeka...

[Žabákova dobrodružství, 2011,, 4:26 – 4:56]

Informace, které postavy přináší, v inscenaci nic nezpochybňuje, vnímáme je proto jako spolehlivé a přijímáme je. Jednoznačnost informací o postavách je určena věkovou skupinou, které je inscenace určena.

3.5. Dramatický prostor

Inscenace nejčastěji pracuje s univerzálním prostředím založeným na odstínech zelené a modré, které znázorňuje přírodu či krajinu obecně. Pokud inscenátoři potřebují přírodní prostředí konkretizovat, používají dekorační prvky, jednoduché znaky daného prostředí – řeku znázorňuje blýskavá látka, dopravní značka označuje cestu, kámen označuje vchod do tunelu.

Neutrální prostředí zobrazující přírodu obecně je dobře využíváno k plynulým přechodům mezi jednotlivými prostředími a situacemi.

Detailněji je ztvárněno takové prostředí, které více odkazuje k lidskému světu, tzn. v případě Žabího hrádku (exteriér, a interiér), soudu, nádraží a vstupu do vězení.

Divák identifikuje prostředí nejčastěji podle dekorací a situací, které se v daném prostředí odehrávají. V některých případech je prostředí explicitně pojmenováno (např. Žabí hrádek, nádraží).

Ve výjimečných případech jsou diváci do prostředí uvedeni ještě před tím, než jej uvidí. Na počátku inscenace zaznívá do tmy zpěv ptáčků, který dává divákům tušit, že se příběh bude odehrávat v přírodě. Na Žabí hrádek jsou diváci uvedeni předem (stejně jako Krtek), když Krysa řekne, kam s loďkou dorazili.

3.6. Kompozice

3.6.1. Kompoziční postupy a principy

Kompozice inscenace je uzavřená. Jednotlivé situace jsou řazeny chronologicky, řídí se kauzálními vztahy. Inscenace má jasnou zápletku a vystavěný dramatický oblouk.

Příběh je oproti knize velmi zjednodušený, protože se točí kolem Žabáka a jeho linie. Důraz je kladen na akčnost situací. Ke zjednodušení příběhu přispívá i to, že je sdělován pomocí maňásků, kteří nedokáží vyjádřit jemné nuance pocitů postav.

Sdělovaný příběh je oproti knize přímočařejší, bez zjevných překvapení a napětí. Zjednodušenost, přímočarost a dořečenost příběhu je daná cílovou skupinou diváků inscenace a záměrem inscenátorů. Vše je podřízeno tomu, aby se děti v příběhu snadno orientovaly a aby se příběhem bavily.

3.6.2. Vztah fabule a dramatického děje

Jak se dozvídáme z několika málo promluv v průběhu děje, je čas fabule delší než čas dramatického děje. Pretext sahá do dob Žabákova praděda, který začal hloubit tunel k Hrádku. O dění před začátkem dramatického děje mají diváci pouze kusé zprávy, které podávají informace o historii postavy nebo místa.

ŽABÁK

Kamarádi, tuhle chodbu hloubil můj praděda. Po něm můj děda a nakonec otec.

JEZEVEC

A co ty, Žabáku?

ŽABÁK

Já? Co já? Já už měl všechno vyhloubeno.

[Žabákova dobrodružství, 2011, 39:46 – 40:09]

Děj hry začíná na jaře a odehrává se v průběhu několika týdnů. Toto delší plynutí času si uvědomujeme více na základě údaje, který postavy řeknou, než podle scénického ztvárnění.

Situace dramatického děje jsou řazeny chronologicky. I zde existují mezery v ději, které ale nepociťujeme jako mezery v informacích. Např. nevidíme, jak se domlouvá záchrana s pradlenou Želvou, ale informaci o ní přináší Jezevec již dříve.

JEZEVEC

Znám pradlenu, která chodí do vězení.

VYDRA

Do vězení?

JEZEVEC

Prát prádlo. Ta nám pomůže.

[Žabákova dobrodružství, 2011, 24:27 – 24:33]

Narozdíl od knižní předlohy tak nenalezneme v inscenaci mezeru, kterou bychom si museli zpětně domýšlet, rekonstruovat (v knize mezera kolem zatčení Žabáka po krádeži auta).

3.7. Výrazové prostředky

Divadlo Alfa se zaměřuje na loutkové divadlo. Pro ztvárnění Žabákových příběhů si vybralo práci s maňásky. Maňasci jsou ovládáni bezprostředně, dobře pracují s rekvizitou, dokáží rychle reagovat na dění na scéně a jejich pohyby jsou mrštné, groteskní⁸. Jsou to loutky, které umožňují akci, na které je celá inscenace postavena.

V inscenaci se pracuje s otáčející se scénou, kterou tvoří tři hrací plány nad sebou. Nejčastěji je využíván vrchní plán, ve kterém se odehrává převážná část situací. Vrchní plán znázorňuje svět na zemském povrchu. Prostřední plán

⁸ Srov. RICHTER, Luděk. *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu: o vzniku a možnostech výpovědi loutky a loutkou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1997. ISBN 80-7068-097-0.

VESELÝ, Jindřich. O panáčcích „na drátku“ a „na prsty“. In: SOKOL, František. *Svět loutkového divadla*. Praha: Albatros, 1987, s. 17-19.

je světem podzemním, proto zde nacházíme Krtkovu noru, dále tunel nebo vězení. Spodní plán je v inscenaci využit pouze jednou, a to na cestu vláčku. Samotná cesta vláčkem je pro příběh nadbytečná, protože narozdíl od knižní předlohy při ní nedochází k Žabákovu pronásledování. Je ale divácky atraktivní.

V inscenaci se pracuje se světlem tradičním způsobem. Nasvícení scény je podřízeno tomu, aby bylo vše důležité vidět. Tma odděluje situace, které jsou od sebe časově vzdálené. V inscenaci je využit také princip stínohry, a to hned na počátku, kdy se Krtek probouzí v noře. Inscenátoři tak přitáhnou pozornost dětských diváků. Stínohra v sobě skrývá tajemství, jak Krtek opravdu vypadá.

V případě cesty tunelem do Žabího hrádku se také pracuje s principem tajemství. Tajná chodba je opravdu tajná, odhaleno je pouze to, co je nasvíceno baterkami postav, ale i to se vyjevuje pouze v obrysech.

Zvuky použité v inscenaci oživují použité rekvizity (motorová vozidla), pomáhají v orientaci v prostředí (zvuky ptáček – příroda, hlášení rozhlasu – nádraží). V některých případech nám odhalují to, co jako diváci nevidíme. Např. u prohlídky vstupu do tunelu je klesajícím tónem na flétničku a závěrečnou ranou na buben naznačeno, jak hluboký tunel je. Zvuk také odkrývá Žabákovu nehodu na motocyklu, která se odehrává za scénou a nejprve ji sledujeme pouze skrze postavy Vydry a Krtka.

Stejně jako v knižní předloze i v inscenaci Divadla Alfa jsou využívány písně, které v tomto případě napsal Ivo Fischer. Písně mají rockovější ladění. Písně v inscenaci slouží k tomu, aby se z nich diváci dozvěděli informace o postavách (písně Žabáka a Jezevce), nebo o jejich postojích, náhledu na svět, emocích (Vydřina píseň). Některé písně shrnují proběhlý děj (píseň Krtka a Krysy po srážce Žabákova motocyklu s automobilem). Hudba také dotváří atmosféru. Nejvýrazněji je to vidět při předělu mezi zatčením a soudem. Hudba je zde pomalá a laděná mollově, což podporuje těžkou atmosféru situace.

Oproti knižní předloze a ostatním dramatizacím je jazyk inscenace značně zjednodušený, aktualizovaný, a tím pádem pro dětského diváka jasně srozumitelný. Jeho použitím se však vytratil důležitý aspekt Grahamovy předlohy.

4. ANALÝZA DRAMATIZACE THE ADVENTURES OF ICHABOD AND MR. TOAD OD WALTA DISNEYHO

4.1. Kontext

Walt Disney byl slavný americký filmový producent, režisér, scénárista, animátor a podnikatel. Proslavil se jak krátkými animovanými filmy (*Mickey Mouse*), tak celovečerními filmy, které zejména ve 30. a 40. letech inovovaly způsob animace (*Sněhurka a sedm trpaslíků*, *Popelka*). Za celou svoji kariéru získal řadu filmových ocenění (např. 26 Oskarů a 7 cen Emmy).

Dvojfilm *The Adventures of Ichabod and Mr. Toad* zpracovává dvě literární předlohy – *Žabákova dobrodružství* Kennetha Grahama a *Legendu o Ospalé díře* Washingtona Irvinga.

Snímek završuje sérii krátkých filmů, které ve Studiu Walta Disneyho vznikaly v průběhu 2. světové války. Válka uzavřela pro studio důležité mezinárodní trhy, a tak se Disney věnoval krátkým filmům, které byly méně náročné jak technicky, tak zejména finančně.

Disney původně zamýšlel vytvořit z obou předloh celovečerní filmy. Nedostatek financí mu to ale nedovolil, a tak vznikly dva krátké snímky spojené v jeden delší, v němž jsou vyzdviženi výrazní hrdinové britské a americké literatury.

4.2. Shrnutí děje

Ke Kryse přijíždí na čaj Krtek. Do poklidného setkání přichází pošťák s dopisem od Jezevce, správce Žabího hrádku, který žádá své přátele o setkání kvůli Žabákovu nezodpovědnému chování (neustálé výdaje za úhradu zničených věcí atd.).

Přátelé se na Hrádku dohodnou, že zakročí. Krysa a Krtek zastavují Žabáka a jeho přítele koně Cyrila při jejich putování karavanem a snaží se mu domluvit. Žabák se ale nedá a odjíždí pryč, srazí se však s automobilem, který ho naprosto nadchne. Krysa poznává, že jde o novou mánii a společně s Krtkem odvádí

Žabáka na Hrádek, kde ho zamykají a dohlíží na jeho vyléčení. Žabák se však v noci odplíží z Hrádku.

Setkává se s koněm Cyrilem a společně odchází.

Ocitáme se u soudu. Žabák je obviněn z toho, že ukradl automobil. Při soudním procesu kůň Cyril vypráví, co se dělo v noci. S Žabákem se vydali pořídit automobil. Cestou k hostinici uviděli auto s lasičkami. Žabák se rozhodl, že od nich vůz koupí, podepíše s nimi smlouvu a svědkem tohoto obchodu je také hostinský Winkie.

U soudu ale Winkie zapře, že by Žabák auto kupoval, naopak řekne, že se mu sám Žabák snažil prodat kradené auto. Žabáka proto odvádí do vězení.

Na pomoc mu o Vánocích přichází kůň Cyril, který je převlečený za Žabákovu tetičku a pomůže mu z vězení utéct. Policisté na to však přijdou a hledají ho. Žabák ukradne lokomotivu a prchá, policisté ho však pronásledují. Nakonec Žabák skočí do řeky.

Žabák se dostává ke Kryse a Krtkovi, přichází tam také Jezevec, který jim vypráví o dění na Hrádku, který obsadil Winkie s lasičkami, a také o podvodu, který na Žabáka vymysleli. Všichni se rozhodnou, že Žabákovo jméno očistí. Vydávají se do Hrádku, kde nakonec smlouvu, která dokazuje Žabákovu nevinu, získávají. Žabákovo jméno je očištěno. Na Nový rok přátelé na Hrádku oslavují nového Žabáka, ten však sedí v letadle i s koněm Cyrilem a letí vstříc novému dobrodružství.

4.3. Téma a žánr

Protože se jedná o krátký animovaný film, je nutná výrazná redukce původního děje knihy. Film se opět zaměřuje na Žabáka a jeho životní peripetie. Z celého filmu vystupuje jako hlavní téma to, co je řečeno v pasáži před samotným započnutím Žabákových osudů – Žabák jako jedna z nejbáječnějších postav britské literatury. Má sice spoustu chyb, ale stále dokáže okouzlit svojí bezprostředností, chutí do života, nadšením a bezstarostností.

Vedle tohoto tématu se ve filmu objevuje také téma podvodného jednání, očištění dobrého jména, péče o přítele a snaha o jeho nápravu.

Film je animovaným komediálním příběhem s prvky grotesky, která vystupuje do popředí zejména v závěrečné pasáži souboje o získání smlouvy mezi Žabákem, jeho přáteli, lasičkami a Winkiem.

4.4. Postavy

Svět filmu Walta Disneyho je opět zabydlen jak zvířaty, tak lidmi. Oba dva světy se navzájem prolínají, lidé i zvířata se navzájem znají, udržují spolu sociální kontakty. Svět lidí ve filmu ale vždy vnáší do příběhu nový problém, který je třeba řešit, ať už tak postavy jednají vědomě (např. Winkie), nebo nevědomě (např. pošťák přinášející dopis, který dává tušit, že se na Hrádku něco děje).

Protože se příběh točí pouze kolem Žabákových osudů, je hlavní postavou filmu Žabák.

Žabák J. Thaddeus Toad je tvor, který se po hlavě vrhá do nejrůznějších dobrodružství a který se dokáže velmi rychle a velmi intenzivně nadchnout pro cokoli. Tomu pak věnuje svůj čas i veškeré peníze. Je sebevědomý, ale dokáže ocenit pravé přátelství (např. vzpomínka na přítele ve vězení).

Vedlejšími postavami jsou pak Jezevec, Krysa, Krtek, kůň Cyril, hospodský Winkie a jeho parta lasiček, lidé u soudu (soudce, žalobce atd.). Oproti knize dochází u řady postav k posunům.

Jezevec Angus MacBadger nebydlí uprostřed Divokého lesa, ale je správcem Žabákova majetku na Žabím hrádku. Když ale vidí, že jeho snaha nikam nevede, dokáže zasáhnout. Krysa a Krtek ho berou s velkým respektem. Dají na jeho slova.

Krtek je jemný, milý a přátelský. Je velkým Žabákovým přítelem a nadšencem do jeho dobrodružství (např. nadšení z vozu, z toho, že ho opět vidí po útěku z vězení) a vyjadřuje mu svoji podporu i tehdy, když Jezevec i Krysa vyžadují odstup.

Krysa je představitelem britského gentlemana, je zásadová, vedle uvolněného Žabáka a zasněného Krtka vypadá téměř strojeně. Je ale dobrým přítelem, který dokáže zakročit pro dobro přítele. Dokáže také uznat svoji chybu.

Oproti knize je velmi posílena úloha koně, který se ve filmu jmenuje Cyril Proudbottom. Ten je nejen Žabákovým tažným koněm, ale hlavně partnerem v podnikání různých bláznivin. Je vtipálkem, který se nebojí svými poznámkami častovat jak Krysu s Krtkem, tak žalobce u soudu. Je tím, kdo vymyslí a realizuje plán, jak dostat Žabáka z vězení.

Novou postavou je Winkie, hospodský a vůdce lasiččího gangu. Je to vykutálený člověk, který dělá vše pro svůj prospěch a nebojí se při tom lhát a převracet skutečnost. Je hlavním antagonistou příběhu. S ním se dostává do filmu téma podvodného jednání a zneužití Žabákova nadšení. Žabák se tak ve světle událostí nestává tím, kdo ukradl kvůli svojí vášni auto, ale tím, kdo je schopen pro jediné auto prodat celé svoje panství, což může být bráno spíše jako Žabákův výstřelek, než jako překročení hranice. Jeho věznění je tak velkou nespravedlností, kterou pociťují nejen postavy, ale také divák. To je také důvod k tomu, proč u Žabáka nedojde k nápravě.

Lasičky tvoří gang zlodějů, kteří zneužívají Žabákova nadšení pro nové auto. Jsou vedlejšími antagonisty, kteří svým jednáním podporují Winkieho.

Žalobce jde během procesu tvrdě za svým cílem (uvěznit Žabáka). Volí takové typy otázek, aby z nich vyplynulo Žabákovo špatné jednání, nezajímá se o okolnosti. Vůči vyslychaným postavám se chová nadřazeně, což je ještě umocněno tím, že je oproti zvířecím postavám obrovský.

Epizodními postavami pak jsou pošťák a lidé dožadující se zaplacení zničeného majetku.

Vedle postav zobrazených přímo ve filmu stojí vypravěč, který k nám promlouvá pouze formou voice-over. Je uveden jako ten, který se Žabákem sympatizuje, fandí mu. Samotným příběhem provází jako čtenář knihy *Žabákova dobrodružství*, takže nejen podává důležité informace jako vypravěč příběhu, ale v některých pasážích také promlouvá za postavy.

Postavy filmu představují postavy-typy, které jsou neměnné. Jejich vlastnosti jsou jasně dané od počátku a v průběhu děje nepřekvapují. Výjimku tvoří pouze Winkie, který se zprvu může jevit jako seriózní svědek jak u podpisu smlouvy, tak u soudu. I když už v hostinci jsou jasné náznaky spolčení s lasičkami, není zpočátku jasné, jaké postavení Winkie mezi nimi má.

Oproti předloze jsou postavy, které známe jako hlavní postavy knihy, zploštěné. Je to dáno jednak důrazem na dějovost, ale také tím, že příběh je vyprávěn na malém rozsahu, který neumožňuje představit postavy do hloubky. Zploštění postav je dáno také zvoleným žánrem (komedie a groteska).

Většina postav je divákovi představena nepřímo. Skrze svoje jednání, chování, ale také skrze kostým (perfektně padnoucí oblečení vysoce postaveného Žabáka, nebo seriózní Krysy vs. volné oblečení lasiček) či skrze způsob záběrování (dominance žalobce je daná nejen jeho velikostí vůči zvířatům, ale také tím, že je zabírán často z podhledu). Žabák, Jezevec, Krysa a Krtek jsou charakterizováni také přímo v úvodní sekvenci, kdy sledujeme ilustrace jednotlivých postav v knize a vypravěč k nim přidává stručnou informaci (příp. v průběhu filmu, kdy vypravěč komentuje dění, jako je tomu např. v případě Jezevce).

O konkrétní postavě se také dozvídáme od jiných postav. Tak je tomu např. v případě Žabáka. Vypravěč ho v úvodní sekvenci vylíčí jako svérázného, ale vcelku sympatického tvora. Než se však Žabák skutečně objeví na scéně, dochází k setkání Krysy, Krtka a Jezevce, z něhož se dozvídáme, že Žabák už překročil veškerou mez a jeho chování se musí zastavit. Obraz sympatického tvora se tak pro diváka trochu mění na obraz tvora, který svým jednáním dělá přátelům obrovské starosti a který jde ve svých dobrodružstvích za hranice únostnosti jak finanční, tak společenské. Tento obraz posiluje také předchozí situace vymáhání peněz za Žabákem zničené věci.

4.5. Prostředí

Ztvárnění prostředí ve filmu vychází z realistického zobrazení skutečnosti. Stejně jako každý animátor také Walt Disney má svůj osobitý výtvarný styl, stále ale vychází z toho, co diváci znají, s čím se setkávají v běžném životě, a tak se ve ztvárněném prostředí diváci snadno orientují.

Orientaci v prostoru také usnadňují promluvy vypravěče, příp. postav příběhu, které předznamenávají, do jakého prostředí se následně přesuneme.

Inu, pravda ležela přímo za zátočinou, na Žabím hrádku, dávném domově pana Žabáka. Tato působivá stavba byla bezpochyby tím nejlepším domem na řece. Zvířata na něj byla ohromně pyšná. Domnívala se, že celé jejich komunitě dodává na úctyhodnosti. Ztráta Hrádku byla tedy samozřejmě zcela nemyslitelná.

[The Adventures of Ichabod and Mr. Toad, 1949, 3:50 – 4:15]

Ve filmu je zobrazené prostředí spíše kulisou. Větší důraz je kladen na postavy a jejich situace, emoce a akce. Postavy jsou většinou zobrazeny v předním plánu záběru, prostředí je pak v zadním plánu a díky práci s hloubkou ostrosti záběru se jeví jako rozostřené. Je také (oproti postavám) méně propracované do detailů. I přesto se však setkáváme s prostorem kompletním, „zabydleným“, ve kterém se nachází mnoho vjemů. „Zabydlení“ prostoru nejrozdílnějšími věcmi odpovídá také tomu, kde či u koho se nacházíme. Žabí hrádek je honosné prostorné sídlo s obrazy na stěnách a dřevěným obložením, naproti tomu obydlí Krysy je zařízeno skromně a účelně bez zbytečných maličkostí.

Dramatický prostor tvoří prostředí, které nacházíme také v literární předloze. Hrdinové filmu žijí v okolí řeky. Nacházíme zde dům Krysy a Žabí hrádek. Dále se nacházíme v blízké krajině, kde se prohání Žabák se svým karavanem, navštívíme hostinec, soud, vězení a město, ve kterém se vězení nachází a jehož uličkami Žabák prchá. Pokud se Žabák dostává za hranice území, které je jemu jako zvířeti i jako vysoce postavenému tvorů vlastní, přináší prostředí pro Žabáka nebezpečí. Vždy je tam něco, co narušuje poklidný chod života, něco, co život komplikuje a děj posouvá dál (např. Žabák zahlcený šílenstvím z nového auta při svém výletě, soud, při kterém Winkie zalže, a proto je Žabák uvržen do vězení atd.).

Protože filmové médium předkládá divákovi konkrétní zobrazení filmové skutečnosti, musel se Walt Disney vypořádat s otázkou velikosti zvířecích postav v poměru k prostředí a zvolený poměr v průběhu celého filmu dodržovat. Práce s tímto poměrem výrazně vynikne zejména při sledování postav v interiéru,

resp. postav v porovnání s vybavením interiéru⁹. Zatímco u Krysy je vybavení interiéru vůči její velikosti úměrné, u Žabáka je mírně naddimenzované. Ukazuje se tak zřejmě Žabákovy vysoké postavení jak mezi zvířaty, tak mezi lidmi. Žabák má možnost pořídit si něco velkolepého. Velikost vybavení interiéru také odpovídá tomu, že Žabák přijímá ve svém domě spoustu lidí, vůči nimž je vybavení v pořádku.

Ještě více vynikne rozdíl v poměru velikosti postav vůči interiéru ve scénách v soudní síni. Tam je vybavení zcela přizpůsobeno světu lidí a vůči zvířecím postavám je obrovské. Díky tomu tak může vyniknout bezmocnost zvířat ve světě lidí. Všechny zvířecí postavy jsou vůči vybavení velmi malé, ztracené, stejně jako jsou malé a ztracené vůči síle žalobce v soudním procesu. Výjimku zde tvoří pouze kůň Cyril, který se svou velikostí vyrovná lidským postavám a také je ve svém jednání v soudní síni suverénní.

4.6. Kompozice

4.6.1. Kompoziční postupy a principy

Film Walta Disneyho řeší dva základní konflikty – jednak Žabákovu mánii a její důsledky, které vedou k postupnému vyčerpání financí na Žabím hrádku a k podpisu nevýhodné smluvy, jednak nečestné jednání Winkieho a bandy lasiček, které vede k očernění Žabákova jména. V obou případech stojí ve středu zájmu postava Žabáka.

Samotný děj zobrazující Žabákova dobrodružství je zasazen do rámcové situace, kterou provází vypravěč Žabákova příběhu (pomocí voice-over). Prostřednictvím rámce se dozvídáme, z jaké literární předlohy příběh vychází, jaký vztah má vypravěč k Žabákovi, dále se dozvídáme informace o postavách, které následně děj vytváří, a jejich vlastnostech. Rámcová situace tak tvoří první expozici děje.

Expozice, která se odehrává v reálném prostředí knihovny, je do filmu zařazena také proto, aby došlo k propojení dvou různých filmových příběhů, které z ekonomických důvodů spojil Walt Disney do jediné filmové produkce. Princip,

⁹ Velikost domů u všech zvířecích postav je větší, než by bylo pro zvířata nutné, což se dá vysledovat podle výšky dveří vůči postavám. Nicméně tuto naddimenzovanost můžeme připisovat tomu, že domy jsou alespoň vnějškem přizpůsobeny životu mezi lidmi.

kdy vypravěč „čte“ z knihy, se neomezuje pouze na samotný rámec, ale je využíván v samotném Žabákově příběhu, do kterého vypravěč vstupuje proto, aby diváka uvedl do nového prostředí a aby citoval dialogy některých postav.

VYPRAVĚČ

Což o to, dělat žalárníka svému nejlepšímu příteli jistě vůbec nebylo příjemné. Krtek koneckonců povolil hned na začátku a chtěl toho okamžitě nechat. Krysa však odvětila: „Ne, to v žádném případě.“ Tentokrát musí být důslední. Přeci jen zde nešlo čistě o záchranu Žabáka samotného. Museli myslet i na Jezevce a především na Žabí hrádek.

[The Adventures of Ichabod and Mr. Toad, 1949, 11:26 – 11:49]

Děj filmu je přehledný. Má uzavřenou strukturu, která tvoří dramatický oblouk. Stavba se řídí kauzálními vztahy. Snadno rozpoznáme expozici děje, obsahové jádro a závěr.

Většina situací je řazena chronologicky. Výjimku tvoří retrospektiva, ve které Cyril vysvětluje, co se dělo, když Žabák utekl ze svého Hrádku, a krátká retrospektiva, ve které Jezevec vypráví o tom, co se děje na Žabím hrádku nyní. Obě retrospektivy pomáhají divákovi zaplnit mezeru v ději.

4.6.2. Vztah fabule a syžetu

Čas fabule a syžetu se ve filmu Walta Disneyho víceméně překrývá. Narozdíl od knižní předlohy nenajdeme v promluvách postav, ani vypravěče mnoho odkazů na situace z pretextu. Na to, co se dělo dříve, upozorňují pouze důsledky Žabákova a Cyrilova řádění s kanárkově žlutým vozem (účtenky, lidé, dožadující se zaplacení škody), případně Krtkova zmínka o tom, že „přece Žabák slíbil“.

Celý Žabákův příběh se odehrává v průběhu cca třičtvrtě roku. Přesně nemůžeme určit začátek děje. Konec je jasně dán explicitním údajem, poslední část filmu se odehrává okolo Vánoc a Nového roku. Z delšího časového úseku jsou v syžetu zobrazeny nejdůležitější události, které jsou příčinou či důsledkem Žabákovy mánie. Syžet vyjímá pouze několik dní Žabákova života. Události těchto dní na sebe logicky navazují, ve většině situací diváci nepociťují mezery v ději.

Výraznou mezeru, kterou diváci pociťují, je ale přeskočení událostí mezi odchodem Žabáka z Hrádku a novinovými titulky, které oznamují Žabákovo zatčení. Díky této mezeře dochází v příběhu k vytvoření napětí a k aktivizaci diváka. Na základě výpovědí u soudu si musí divák sám rekonstruovat, jak Žabák automobil získal.

Cyrilova výpověď ukazuje události v retrospektivě. Její úvodní záběr se shoduje s posledním záběrem odcházejícího Žabáka na mostě. Díky tomu má divák pocit spojitosti, návaznosti na události, které zná.

Další mezerou v ději je situace vysvobození Žabáka z řeky při útěku z vězení. Mezera opět dodává do děje napětí. V divákovi je vzbuzen dojem, že Žabák se z řeky nemůže dostat, aby se nadechnul. Napětí je ještě stupňováno tím, že se Žabák objeví až o několik záběrů později.

Další mezerou v ději a informacích je také to, co se děje po celou dobu na Hrádku, když je Žabák uvězněn. To je nám vysvětleno v retrospektivě, kterou uvádí Jezevec po příchodu ke Kryse. Retrospektiva nejen ukazuje, co se na Hrádku během Žabákovy nepřítomnosti děje, ale také ozřejmuje vztahy mezi Winkiem a lasičkami a jeho úlohu v podvodu na Žabáka.

Vedle mezer, vynechání událostí, nacházíme ve filmu Walta Disneyho také zhuštění děje, kdy se dozvídáme o snaze Žabákových přátel obnovit proces a očistit jeho jméno. To, co ve fabuli zabírá dlouhý časový úsek, je divákovi předloženo v několika vteřinách. Disney k tomu využil promluvu vypravěče. Využil ale také princip, kdy se v záběru kamery objevují noviny, resp. novinové články, jejichž titulky o dění vypovídají. Postupně se rozsah a umístění článků mění (z velkého článku po stručnou informaci, z titulní strany na zadní stránky novin s přemírou psaného textu), což odkazuje nejen na plynutí času, ale také na to, že se Žabákův příběh stává pro novináře nedůležitým.

4.6.3. Vypravěč a fokalizace

Ve filmu se setkáváme s několika typy vypravěčů. V rámcové situaci nacházíme intradiegetického homodiegetického vypravěče. V zobrazené situaci ho sice slyšíme pouze promlouvat (voice-over), ale cítíme jeho přítomnost. Kniha

vystupuje z knihovny na základě jeho promluvy o tom, že Žabák je pro něj největším hrdinou, do knihy nahlížíme jeho očima.

V příběhu Žabákových dobrodružství vypravěč, který se objevuje v rámcové situaci, opět promlouvá. Tentokrát stojí v pozici extradiegetického heterodiegetického vševědoucího vypravěče. Vypravěče vnímáme jako spolehlivého. Jeho spolehlivost podporuje také to, že příběh nejen komentuje, ale posouvá ho tak, jakoby text četl přímo z knihy.

Retrospektivy jsou divákovi přiblíženy skrze vyprávění dalších vypravěčů. O tom, co proběhlo po odchodu Žabáka z Hrádku, vypráví kůň Cyril. Je tak intradiegetickým homodiegetickým vypravěčem se specifickým stylem vyprávění – vypráví ve verších. Otázkou je, do jaké míry je spolehlivý. Protože je protagonistou ve vyprávěném příběhu, jsou jeho vědomosti značně omezené (neví, že Winkie je vůdce celé bandy), vnímání jeho spolehlivosti může ovlivnit i to, že je Žabákovým partnerem v bláznivých činech, takže může být příhoda vyprávěna tak, aby Žabáka očistila. I přesto ale divák nepociťuje, že by vyprávění nebylo věrohodné a na konci příběhu se ukáže, že bylo pravdivé.

Dalším vypravěčem je Jezevec. Ten je ve vyprávění o dění na Hrádku po Žabákově uvěznění intradiegetickým heterodiegetickým vypravěčem. Míra uvěřitelnosti jeho vyprávění je větší než u Cyrila, protože je to postava od začátku seriózní a má objektivní náhled na situaci, protože v ní není osobně zaangażován.

Kamera je ve většině případů objektivní, ale v některých momentech se díky záběrům kamery mění fokalizátor příběhu (např. pohled Cyrila na žalobce). Ke změně fokalizátora dochází také poté, kdy je vynesena rozsudek nad Žabákem. Kamera se začne houpat, kroutit, přibližuje tak Žabákův pocit ztráty všech jistot. K fokalizaci dochází také pomocí zvuku. V situaci, kdy Krysa mluví Žabákovi do duše, si Žabák zacpává uši a také zvuk je ztlumen. Divákům je tak přiblíženo, jak Žabák promluvu vnímá.

4.7. Výrazové prostředky

Protože se jedná o animovaný film, pracuje Walt Disney s výtvarnou stylizací. Disney kladl ve všech svých filmech důraz na realističnost, proto jsou prostředí

a postavy snadno identifikovatelné. Prostředí má méně detailů a má spíše funkci kulisy. Naopak postavy jsou vypracované do detailů. Disney se snažil o dokonalé napodobení přírody jak vizuálním ztvárněním, tak zejména pohybem.

Díky využití technologie animovaného filmu používá Disney ve filmu výtvarnou nadsázku, gagy (např. natahování těla lasiček při příchodu do hostince).

Kamera pracuje převážně s objektivním snímáním. U soudu je žalobce snímán z podhledu a tím získává démoničtější vzhled.

Disney pracuje nejen s úhlem snímání, ale také délkou záběrů. Film se odvíjí v poklidném tempu, který narušuje použití krátkých záběrů tam, kde je potřeba umocnit rychlost akce a dramatickost situace (např. pronásledování Žabáka).

K pocitu klidného tempa filmu přispívá i použití střihu, který je převážně nenápadný. K přechodu mezi jednotlivými prostředími, situacemi je ale využíváno prolínaček a stíraček. Uvědomujeme si tak přechod do jiné situace.

Ve filmu se také pracuje s hudbou. Výrazná je práce s melodií Žabákovy písně, která se v průběhu filmu několikrát objevuje v různých variacích a umocňuje tak emoce postav či vyznění situace. Hudba také předznamenává vývoj událostí, resp. napětí, či nebezpečí.

Walt Disney pracuje ve filmu s napětím. Využívá k tomu nedořečené informace (např. topící se Žabák), ale také komplikování děje, gradaci problémů a komplikací (např. Winkie a jeho křivá výpověď).

5. ANALÝZA FILMOVÉ DRAMATIZACE ŽABÁKOVA DOBRODRUŽSTVÍ OD TERRYHO JONESE

5.1. Kontext

Terry Jones je britský komik, režisér, herec, scénárista a spisovatel. Proslavil se jako člen legendární britské komediální skupiny Monthy Python, se kterou vytvořil několik set skečů plných absurdního humoru. Jako režisér se podílel také na celovečerních filmech tohoto uskupení.

Po rozpuštění skupiny se věnoval televizní tvorbě, natočil několik celovečerních filmů, které spojuje humor, absurdita a záliba v historických reáliích.

V roce 1996 natočil celovečerní film *Žabákova dobrodružství* (The Wind in the Willows). Podílel se na něm nejen jako režisér, ale také jako scénárista, autor písňových textů a hlavně jako představitel Žabáka. Do filmu se zapojili také další členové skupiny Monthy Python – Eric Idle v roli Krysy, John Cleese jako Žabákův obhájce či Michael Palin jako Slunce.

Film získal v roce 1998 cenu na Mezinárodním festivalu dětských filmů v Chicagu.

5.2. Shrnutí děje

Krtka z jeho úklidu v noře vyruší lasičky s bagry, které ničí jeho dům na Žabákově louce. Krtek před nimi utíká k řece, kde potkává Krysu. Vydává se s ní za Žabákem, aby zjistil, co se s jeho domovem stalo.

Žabák je na svém Hrádku nadšeně vítá. Prozrazuje, že louku lasičkám prodal, aby si mohl pořídit karavan, se kterým všichni tři vyráží na cesty. Na silnici dojde ke srážce karavanu s automobilem, Žabák je jím okouzlen.

Sledujeme Žabáka a jeho přátele, jak se s automobilem řítí do Temného lesa. Cestou Žabák ztratí Krtka a Krysu a nakonec naráží do stromu. Toho si všimnou lasičky a vše hlásí svému vůdci. Přichází večer. Lesem prochází Krtek. Cestu mu zkrří lasičky se svou výhružnou písní. Vůdce lasiček chce, aby se přestali o louku zajímat. Druhá lasička téměř prozradí veškeré plány, které lasičky s Žabákovým

majetkem mají. Za Krtkem přichází Krysa a lasičky zmizí. V jiné části lesa bloudí Žabák. Lasičky mu nabízejí výhodný obchod – výměnu Hrádku za další automobily. Vracíme se zpět ke Krtkovi a Kryse, kteří při bloudění lesem narazí na Jezevcův dům. Jezevec je pouští dovnitř. Dozvídá se o Žabákově posedlosti. K Jezevci přichází také Žabák, který líčí, jak ho přepadly lasičky. Jezevec se rozhodne, že Žabáka posedlosti zbaví. Protože neuspěje s přesvědčováním, zavře Žabáka do koše a přátelé ho odnáší na Hrádek. Cestou narazí na Krtkův zničený dům.

Na Hrádku se snaží o Žabákovu léčbu, ale marně. Lasičky dělají vše proto, aby v Žabákovi jeho vášeň podporovaly. Žabák využije Krysinu vášeň pro pikniky a podaří se mu z Hrádku utéct. Přichází do hostince, kde narazí na nový automobil, ukradne ho, kousek se s ním sveze, ale nabourá.

Ocitáme se u soudu. Žabák je odsouzen za krádež automobilu, nebezpečnou jízdu a urážku policisty na 20 let vězení, za drzost u soudu je mu trest zvýšen na 100 let.

Krtek a Krysa hlídají Hrádek. Krtek nabízí, že vykope tunel a Žabáka z vězení osvobodí. Na Hrádek zaútočí lasičky, vyženou Krtka a Krysu, kteří jim přehodí nálepky ze sudů s dynamitem na sudy s kostmi.

Žabák ve vězení vzpomíná na své přátele. Přichází za ním žalářníková dcera a sděluje mu, že Hrádek bude další den vyhozen do povětří. Nabídne mu možnost útěku. Ve stejnou dobu kopou tunel do vězení také Krtek s Krysou, jejich pomoc však Žabák odmítá. Žabák utíká z vězení v přestrojení za tetičku žalářníkovy dcery, je však prozrazen. S přáteli prchá na nádraží, kam ho pronásledují policisté. Žabák nemá peníze na jízdenku, ale podaří se mu dostat s Krtkem a Krysou na lokomotivu. Policisté je pronásledují i ve vlaku, ale podaří se je zneškodnit. Cestou poztrácí Žabák strojvedoucího i své přátele. Je fascinován rychlou jízdou vlaku, nakonec vykolejí a utíká k Hrádku.

Krtek se rozhodne, že se vrátí domů, protože není žádný hrdina.

Žabák na cestě domů potkává automobil s lasičkami. Vezmou ho do své továrny, kterou mu podrobně ukazují. Mezitím Krysa nachází rozčíleného Jezevce. Společně jdou zasáhnout proti lasičkám. Jsou však zajati a odvedeni do továrny,

kde je chtějí lasičky rozemlít do konzervy. Na pomoc jim přichází Krtek. Po několika peripetiích se přátelům podaří zachránit. Přichází na Hrádek, kde probíhá oslava lasiček, při které chtějí zneškodnit svého vůdce. Přátelé chtějí s lasičkami bojovat, ale ty se spíše zneškodní mezi sebou. Vůdce prchá, ale Žabák ho pronásleduje. Přetahují se spolu o rozbušku. Vůdce lasiček ji nakonec získá a zazní výbuch. Nevybuchne ale Hrádek, nýbrž továrna.

Na závěrečné slavnosti to vypadá, že se Žabák napravil, při společné písni ale prchá od přátel k letadlu, s nímž odlétá.

5.3. Téma a žánr

Terry Jones příběhy Krtka, Krysy, Žabáka a Jezevce aktualizoval a zvýraznil téma obsažené v knize, tedy konflikt mezi přírodou a technikou. Jedním z hlavních témat se stává téma destrukce přírody pro byznys. S tím je také spojena otázka váhy hodnot jako je domov, přátelství a zodpovědnost za druhé v porovnání s osobním ekonomickým ziskem.

Zejména s postavou Krtka je spojeno téma domova a téma získávání sebevědomí, překonávání sebe sama, schopnosti postavit se nepřipustnému jednání. Důležitým tématem je také téma přátelství a schopnosti pomoci příteli v nouzi.

Ve filmu Terryho Jonese je oproti dalším analyzovaným zpracováním potlačeno téma, které je spojeno se Žabákem, totiž posedlost technikou, která vede ke ztrátě majetku atd. Ve filmu toto téma najdeme, ale není tématem hlavním.

Film není primárně určen pouze dětem. Jeho hlavní téma i pojetí směřuje k širšímu spektru diváků a oslovuje zejména dospělejší publikum.

Ve filmu Terryho Jonese se mísí několik žánrů. Dobrodružný film je protkán muzikálovými čísly a prvky komedie, grotesky.

Komika se opět objevuje v několika rovinách. Ve filmu najdeme převážně komiku situační (např. vzájemné naslouchání u Jezevcových dveří nebo závěrečný souboj s lasičkami spojený s tanečním číslem). Najdeme zde i komiku slovní, která vychází z doslovného chápání významu slov, příp. nepochopení podtextu.

VŮDCE LASIČEK

Poslyš, Krtku, přestaňte se už starat o Žabákovu louku.

LASIČKA

Jo, je to naše louka a postavíme na ní velký...

VŮDCE LASIČEK

Ticho! Když chce Žabák prodat svůj majetek, je to jeho věc.

LASIČKA

Jo, až nám prodá Hrádek, tak všechno bude naše.

VŮDCE LASIČEK

Nechceš mu říct celý náš plán?

LASIČKA

Jo, do Hrádku budou smět jenom lasičky a pak zakážeme u řeky pikniky...

[Jones, 1996, 16:42 – 17:10]

Komika je skryta i v malých detailech. Ve filmu můžeme najít rozcestník s ukazateli směru „tudy ne“ a „někam jinam“, socha Žabákova předka vytřeští oči, když zjistí, že Žabákovi už nepatří jeho louka, nebo vývěsní štít hostince Welcome Inn, který se mění podle příchozích.

Film pracuje také s prvky klasické filmové grotesky, např. při závěrečném souboji či vlakovém pronásledování. Groteskní jsou také způsoby, jakým Krték a Krysa opouští Žabákův vůz.

5.4. Postavy

Ve filmu *Žabákova dobrodružství* se opět promíchává svět zvířat a svět lidí. Všichni společně koexistují, respektují se. Mají stejná práva i povinnosti. Propojení obou světů vnímá divák jako něco zcela přirozeného. Je to dáno zejména tím, že se Terry Jones rozhodl natočit adaptaci Grahamovy knihy jako hraný film, ve kterém herci ztvárňující zvířata pracují pouze se zvířecím znakem, takže u nich stále převažují lidské rysy.

Díky tomu, že se jedná o film celovečerní, je ve snímku dostatek prostoru pro rozvinutí více postav, pro dostatečné projevení jejich vlastností, případně jejich osobního vývoje.

Hlavními postavami příběhu jsou Krtek, Žabák, Krysa, Jezevec a lasičky, resp. jejich vůdce.

Krtek je postavou, která celý příběh zahajuje. Je silně svázaný se svým klidným domovem a jeho zničení lasičkami je pro něj velkou ztrátou, kterou nenahradí žádná nabídka ubytování od přátel. V průběhu filmu prochází vývojem od nesebevědomého, mírně ustrašeného tvora v bytost, která se dokáže postavit nepříteli a která dokáže problémy řešit. Je velkým přítelem s Krysou. Naopak oproti knize není Žabákem tolik učarován. Dokáže ale za ním stát, pomoci mu v nouzi.

Žabák je ve filmu postavou mírně naivní s nezměrným nadšením pro všechno nové. Nechává ho zcela chladným, že rozprodává svůj majetek a že kvůli němu ostatní ztrácejí svoje zázemí. Žabák nevidí negativní důsledky svého jednání. Jeho touha po nových automobilech zcela zaslepuje vnímání toho, jak ho lasičky zneužívají. U jiných ale dokáže snadno rozpoznat jejich slabosti a využít je ve svůj prospěch (např. Krysina záliba v piknicích vede k tomu, že přestane Žabáka hlídat a on tak může uniknout).

Na rozdíl od knihy není takovým „pohádkářem“. Většinou si moc nevymýšlí, pouze informace nesděluje nebo je upravuje ve svůj prospěch (např. při popisu policistů, kteří Žabáka pronásledují ve vlaku, jako velkých milovníků automobilu).

Jezevec je stejně jako v knize nastolen jako bručoun, který se straní ostatních. Ke svým přátelům Kryse a Krtkovi je ale srdečný. Ve filmu se projevuje jako drsňák, který v případě nutnosti dokáže využít nátlak jak psychický, tak fyzický. K drsné image přispívá také jeho oblečení. Dlouhý kožený plášť evokuje westernové pistolníky.

Na první pohled se může zdát, že oproti jiným postavám se Krysa ve filmu moc neprojevuje. Její počínání je vypointováno v závěru, kdy dochází k výbuchu dynamitu v továrně místo na Žabím hrádku. Její nápad, jak lasičkám uškodit, totiž není pojmenován explicitně, ale projevuje se pouze v náznacích.

Závěrečným odhalením jejího plánu se ukáže, jak moc je Krysa chytrá. Je také důsledná a zodpovědná. Po celou dobu je Krysa velkou oporou pro Krtka, snaží se podpořit jeho nízké sebevědomí. Je nápomocná jak při Krtkově hledání domova, tak při Žabákově nápravě. Je velmi spjatá s řekou a je zcela posedlá svojí zálibou v piknicích.

Oproti knize dostávají ve filmu opět velký prostor lasičky. Jdou tvrdě za svým plánem, chtějí získat veškerý Žabákův majetek a využít ho ve svůj prospěch. Terorizují okolí, využívají Žabákovy slabosti, zastrašují Krtka. Jsou nevypočitatelné, a to nejen vůči ostatním tvorům, ale také k sobě navzájem. Skrytě i veřejně mezi sebou bojují o moc a dominanci. Ve filmu vystupují z velké skupiny lasiček čtyři výrazné individuality – vůdce, pomalu chápající lasička, která téměř prozradí celý plán na získání Žabákova majetku, a dvojice vůdcových pobočníků, kteří se předhánějí v tom, kdo na vůdce zapůsobí více.

Vedlejšími postavami filmu jsou převážně lidské postavy – Žabákův obhájce, mírně neurotický soudce, úslušný a korektní prodejce, pečující žaláříkova dcera a její trochu prostořeká teta, která ve věznici prodává čaj, strojuvůdce, který nenávidí jiné dopravní prostředky než vlak, ale také lidé v automobilu, policisté a králíci sedící v porotě, kteří podlehnou nátlaku lasičky a zalžou, že je králíkem.

Z výše jmenovaných vedlejších postav je velmi zajímavá postava obhájce, který se Žabáka nesnaží obhajovat. Namísto toho ho líčí jako naprosto nebezpečného tvora.

OBHÁJCE

*Nejvyšší trest je sotva postačující za ohavný, ničím neomluvitelný zločin spáchaný tímto uříkancem, který se tu teď před námi krčí strachy. [...]
Já jsem skončil.*

PŘEDSEDA SOUDU

Já jsem myslel, že jste jeho obhájce.

OBHÁJCE

To také jsem, pane. Ten zločin je však tak podlý, že toto je nejlepší možná obhajoba.

[Žabákova dobrodružství, 1996, 34:00 – 34:32]

Kontrast mezi očekáváním, které v divácích vzbuzuje status postavy, a jejím skutečným počínáním vytváří komický účinek.

Epizodními postavami jsou postavy, které dotváří atmosféru v jednotlivých prostředích – králíci a lišky u řeky a na polích, osoby zvířecí i lidské na nádraží atd.

Ve filmu nacházíme také antropomorfizované postavy – Slunce a Hodiny v Krtkově obydlí. Jejich oživení ve filmu je ekvivalentem personifikace, tropu, který najdeme v knižní předloze. Slunce má přehled o tom, co se děje všude na světě, je věčným komentátorem. Hodiny jsou Krtkovým oddaným společníkem, jejich proměna ve zdevastovaném domě, kdy jim docházejí síly a zapadají prachem, jsou obrazem zhoršující se situace, kterou způsobilo počínání lasiček.

Všechny postavy mají neměnné vlastnosti a charakter, představují postavy-typy. K proměně postavy dochází ve filmu u Krta, který se z tvora s nízkým sebevědomím dopracuje v tvora, který je schopen postavit na odpor zlu.

Postavy jsou budovány zejména pomocí nepřímé definice. Vlastnosti postav se projevují v jednání. Terry Jones pracuje při jejich budování s detaily – s minisituacemi, gesty, které obrázek vlastností potvrzují a zesilují (např. lasičky strkající do pytle malého zajíce, gesto Jezevce a Krysy, kterým naznačují, že jsou Krtkovi oporou v jeho zničeném domě).

Důležitou roli hrají při identifikaci postav také vizuální detaily, zejména pokud se jedná o zvířecí postavy. Při jejich ztvárnění pracuje Jones se znakem (např. Krysu poznáme podle vousků a dlouhého ocasu, Jezevce podle šedých pruhů vlasů evokujících barvu jezevčího kožichu atd.). Zvířecí postavy pracují také se specifickým pohybem či gesty (např. Žabák poskakuje, Krtek drží ruce u sebe podobně jako jeho zvířecí předobraz).

U postav je také důležité, co mají na sobě a jakými předměty se obklopují. Např. oblečení lasiček i jejich vlajky, které jsou rozvěšeny na Hrádku, odkazují k nazistické ikonografii.

Přímá definice se objevuje v písních Žabáka a lasiček.

Řadu informací o postavách se dozvídáme také z promluv jiných postav. Stejně jako v knize o druhých vypráví v úvodu Krysa.

KRYSA

To je Divoký les. My od říčních břehů tam moc nechodíme.

KRTEK

Lidi tam nejsou hodný?

KRYSA

No, veverky ujdou, potom králíci, někteří, pak Jezevec samozřejmě, žije v samém srdci lesa, starý dobrák, ale pro nás dva ten les není.

KRTEK

Proč ne?

KRYSA

Jsou tam i jiní. Zejména lasičky. Nic proti nim, je to jejich věc, ale na všechny kašlou. Starají se prostě jen o sebe.

[Žabákova dobrodružství, 1996, 6:41 – 7:22]

5.5. Prostředí

Filmové zpracování Terryho Jonese pracuje s reálným prostorem, který je pro diváka jasně rozpoznatelný a dobře se v něm orientuje. Jednotlivá prostředí „zabydluje“ do nejmenších detailů, zejména pokud se jedná o interiéry. To, jakými předměty se postavy obklopují, napomáhá jednak uvěřitelnosti prostředí a jednak vypovídá důležité informace o postavě, která v daném prostředí žije. Krtek se obklopuje věcmi, které navozují pocit bezpečného domova. Nacházíme u něho pečlivě uklizené hrníčky, krásně ustlanou postel s uloženou pletenou panenkou a řadu deček, které nesou nápisy jako „Nic není tak hrozné, jak se zdá“ a „Bez maminky není domov domovem“.

Snazší orientaci v prostředí také napomáhá to, že ji postavy často předem pojmenují, tzn. že divák ví, kam se v příštích okamžicích podívá.

Jestliže u Walta Disneyho tvoří prostředí spíše kulisu, u filmu Terryho Jonese hraje prostředí a jeho proměna důležitou roli. Zničení Krtkova domova, postupné slábnutí Hodin a jejich zapadání prachem ukazuje nejen ubíhající čas, ale je také metaforou ničení starých hodnot a nemožnosti a neschopnosti situaci napravit. Zničení Divokého lesa odkazuje na to, že se lasičky nezastaví před ničím, ani před ničením vlastního domovského teritoria. Důležitou roli hraje také prostředí továrny, kterou lasičky vybudovaly. Naddimenzované stroje jsou pro Žabáka a jeho přátele stejným soupeřem jako lasičky samotné.

Ve filmu Jones pracuje také s analogickými krajinami. Bouřka a vytrvalý déšť, který bičuje Hrádek, zrcadlí temnou náladu, která vládne poté, co je Žabák uvržen do vězení, a předjímá bouřlivé události, které budou následovat. Naopak jasný sluneční svit, který zalévá závěrečnou slavnost, navozuje optimistickou atmosféru a zrcadlí očekávání pozitivních změn.

Dramatický prostor, se kterým se ve filmu setkáváme, čerpá z knižní předlohy. Opět se nacházíme u řeky a v jejím okolí. Nahlédneme do Krtkovy nory a jejího okolí, na Žabí hrádek, do Divokého lesa, do Jezevcova domu a tajemných tunelů, které dům spojují s Žabím hrádkem, účastíme se soudu, poznáváme vězení a jeho okolí a také nádraží a železniční cestu. Při projíždce žlutým karavanem a při Žabákově útěku z vězení nahlédneme i do světa, který okolí řeky obklopuje. O některých prostředích se dozvídáme pouze z promluv, jako je tomu v případě Krysina domu.

Protože je příběh Žabáka a jeho přátel ve filmu aktualizován, vedle dramatických prostředí, která známe z knihy, se ve filmu objevuje i prostředí nové – továrna na psí konzervy.

5.6. Kompozice

5.6.1. Kompoziční postupy a principy

Film Terryho Jonese má uzavřenou strukturu. Rozvíjí konflikt, který je nastolen již na začátku filmu, totiž postupné získávání Žabákova majetku (díky jeho nutkání vyměnit svůj majetek za možnost pořízení nových dopravních prostředků) a jeho přetváření pro potřeby lasiček.

Situace jsou řazeny podle kauzálních vztahů. Jedna ze druhé logicky vyplývá. Jejich řazení v syžetu je chronologické.

5.6.2. Vztah fabule a syžetu

Čas fabule sahá ve filmu Terryho Jonese hluboko do minulosti, jak Jezevec poznamenává při průchodu chodbami do Žabího hrádku.

KRTEK

Jezevče, kdy jsi dělal takový dlouhý tunel?

JEZEVEC

To já ne. Kdysi dávno tady stálo město. Mysleli si, že bude stát věčně, ale lidi nedají pokoj. Chtivost, víte? To je ničí. My však zůstaneme. My jezevci jsme tu byli vždy a budeme dál.

[Žabákova dobrodružství, 1996, 25:17 – 25:40]

Z tohoto dlouhého časového období syžet vybírá pouze události závěrečné části fabule a o pretextu se dozvídáme pouze ze zmínek postav (např. Jezevcovo vyprávění o městě, historie Žabákovy posedlosti). Syžet zabírá cca rok, i když přesné časové zařazení můžeme pouze odhadovat podle toho, jaké roční období ve snímku vidíme (a ani u toho si nemůžeme být zcela jisti, identifikovat přesně lze pouze zimu podle sněhu).

Události syžetu jsou řazeny chronologicky. Oproti knižní předloze chybí ve filmu výrazná mezera, která skrývá informace, jež musíme zpětně rekonstruovat, jako je tomu v případě událostí po krádeži automobilu. Ve filmu vidíme, že Žabák auto rozbil, a tak nás další scéna u soudu tolik nepřekvapí a mezeru v čase necitujeme.

Divák výrazně nepocituje ani další mezery v ději, protože chybějící důležité informace se dozvídá z promluv postav. Tak např. informaci o průběhu Žabákovy automobilové mánie se dozvídáme od Krysy a Krtka při návštěvě u Jezevce.

Terry Jones pracuje na dvou místech filmu se zhuštěním děje.

Prvním místem je zhuštění děje od Žabákova prvního okouzlení automobilem po jeho ztřeštěnou jízdu v dalším z řady automobilů. To, co zabírá cca půl roku,

je zhuštěno do několika vteřin a je vyjádřeno jednoduchým znakem, nasazením jezdeckých brýlí. Změnu ročního období, která se mezitím odehrála, odečítáme z teplejšího oblečení, které má na sobě nejen Žabák, ale (jak vidíme v dalším záběru) také spolujezdci Krtek a Krysa.

K dalšímu zhuštění děje dochází ve scéně, kdy Jezevec domlouvá za zavřenými dveřmi Žabákovi. Několikahodinová promluva do duše je zhuštěna do minutové sekvence. Ubíhající čas poznáme jednak podle záběru na pohybující se vteřinovou ručičku, ale také podle toho, že zatímco v prvním záběru na Krta a Krysu oba přátelé svým pohledem vyjadřují svůj pocit z dané situace, na dalším záběru již Krtek spí a s příchodem Jezevce a Žabáka se probouzí.

Terry Jones využívá také zpomalení času pomocí zpomalených záběrů. Ty využívá zejména na místech, kde chce zvýraznit napětí (např. jízda autem, kdy Žabák těsně míjí vůz se senem, Krtkův hod klíčem na tlačítko STOP).

5.6.3. Narace a fokalizace

Ve filmu Terryho Jonese se nepracuje s přiznaným vypravěčem, jako je tomu u Disneyho. Proto můžeme hovořit pouze o podobě narace. Ta je ve většině filmu objektivní. Objektivnost je daná také způsobem snímání, kdy je využita objektivní kamera. Narace není vševědoucí. Jones záměrně pracuje s omezením narace. Sledujeme, co se děje kolem Žabáka a jeho přátel, ale konání lasiček je nám většinou skryto. To umožňuje pracovat ve filmu s překvapením (např. při přepadení Hrádku lasičkami). Často vidíme jen následky jejich počínání a ne proces, takže má pro nás obraz devastace způsobených jejich chováním silný účinek.

Na několika místech pracuje Jones s hlediskovými záběry, tzn. dochází ke změně fokalizátora. Objektivní kameru nahrazuje kamera subjektivní a my se díváme na svět očima Krta (první setkání s autem, pohled na věž u továrny), Krysy (hrozící srážka s vozem se senem) nebo Žabáka (např. projíždění Divokým lesem). Změna fokalizátora film ozvláštňuje a situacím dodává napětí. V případě fokalizátora Krta můžeme také vidět, jak svět vnímá. Je krátkozraký, okolí je pro něj často rozmazané a na věci v dálce musí zaostřovat. Jako postava se nám tak více přibližuje a jeho mistrovský hod klíčem získává větší váhu.

5.7. Výrazové prostředky

Jak bylo zmíněno u předchozí kapitoly, film je snímán převážně objektivní kamerou, která je většinu filmu nenápadná. Pozornost diváka směřuje k centru dění a k postavám tím, že ostří právě na ně a zadní plán je často rozmazaný.

Při nastolení postav Krtka, Jezevce, příp. Žabáka využívá Terry Jones způsob, jakým je v knize nastolena např. Krysa. Postupným zobrazováním detailů či pouze některých částí těla se divákům skládá obraz celkového vzezření postavy, která je následně zobrazená celá. K vizuální podobě se často přidává také zvuk postavy, který celkový obraz doplňuje (Krtek si prozpěvuje, Jezevec bručí).

Ve filmu se střídají scény plynoucí v klidnějším tempu se scénami dramatičtějšími. Pocit dramatičnosti navozuje použití krátkých záběrů, ale také rozpořbovaná kamera, která plynule mění úhly snímání v jednom záběru, využívá nájezdy, jízdy, pohledy atd.

Výrazné je to např. ve scéně, kdy lasičky ničí Krtkův dům a celou louku, při srážce automobilu a žlutého karavanu a při napadení Hrádku lasičkami. Ve všech těchto případech je dramatičnost situace posílena také tím, že se v ní pracuje s tajemstvím. Detaily, které jsou v těchto scénách často použity, skrývají celkový obraz situace. Situace se často skrývají ve tmě, mlze, kouři či prachu. Všechny tyto prostředky navozují v divákovi pocity postav, které situace prožívají, totiž pocit zmatku, nejasností.

Na dvou místech můžeme také narazit na techniku picture in picture. Je tomu tak v případě vizualizace myšlenek postav (Krysa a její myšlenka na zimní řeku, Žabák myslící na výbuch Žabího Hrádku).

Film také výrazně pracuje s detaily (ve smyslu velikosti záběru). Zejména ve scénách z továrny ukazují záběry pouze výseky z obřího mlýnku na maso, je tak umocněna jeho monstróznost.

Film pracuje s ostrým střihem, který je logický a neruší vnímání děje. V sekvencích pracujících se zhuštěním děje nacházíme prolínačky, které umožňují plynulý přechod v čase a jsou se zhuštěním času spjaté konvencí.

Terry Jones využívá hudbu jako atmosférotvorný prostředek. Melodie je často spojena s konkrétní postavou (Krték – lyrická melodie, Žabák – hravá melodie jeho písňů, lasičky – vojenský pochod). Její objevení na dalších místech filmu ukazuje, která postava hraje v dané situaci důležitou roli. Variace melodií postav navozuje také pocity, které postava prožívá.

Stejně jako v knižní předloze a uvedených dramatizacích, také do filmu Terryho Jonese jsou zapojeny písňů. Setkáváme se s Krysínou písňů o řece, se strašidelnou písňů lasiček, s Žabákovou vychloubačnou písňů, jejíž slova jsou převzata z knižní předlohy, a závěrečnou písňů všech Žabákových přátel. Žabákova píseň nebo její části se objevují na více místech – při útěku z Hrádku, u soudu a na útěku. Jejím násobným použitím se potvrzuje, že Žabák je nepoučitelný, nevidí důsledky svého jednání, nelituje toho, co udělal, ale je to pro něj spíš cesta, jak ukázat vlastní schopnosti.

V případě písňů lasiček, Žabáka a závěrečné písňů jsou písňů spojeny také s muzikálovým tanečním číslem. Žabákova choreografie je jednoduchým tanečkem, jehož funkcí je spíše ozvláštnit celý útěk z domácího vězení. Podobné je to také u závěrečné písňů přátel. Taneční prvky jsou využívány ke zneškodnění lasiček. Kombinace tance a souboje posiluje komický efekt celé situace.

Taneční číslo lasiček je bohatší a jeho funkcí je ukázat, jak jsou lasičky nebezpečné a děsivé. K atmosféře tanečního čísla přispívá jednak masové provedení choreografie, ale také práce se světlem, protisvětlem a zejména animace. Díky ní se mohou lasičky smršťovat, natahovat, přicházet o hlavu, mizet a následně se objevovat na jiných místech, či se zjevovat pouze v podobě rukou v rudých rukavicích. Animace podporuje slova písňů, lasičky jsou schopné všeho, dokážou být neustále přítomné v něčí blízkosti, aniž by to dotyčný čekal.

Stejně jako literární předloha také film pracuje s kontrastem, s napětím (překvapováním) a s gradací.

Kontrast ve filmu se objevuje v různých přístupech k dané situaci. Tato rozdílnost je spojena často s postavou Žabáka.

KRYSA

Krtek přišel právě o domov.

ŽABÁK

Vážně? Jaké to štěstí!

KRTEK

Ne, je to hrozné.

[Žabákova dobrodružství, 1996, 8:28 – 8:36]

Kontrastu je využíváno také k posílení atmosféry. Tak je tomu v případě Krtkova útěku ze zničeného obydlí. Po situaci s ničením domu lasičkami, která je složena z krátkých záběrů, detailů, obrazů skrytých do prachu a dramatické hudby, následuje Krtkův příchod k řece. Záběry jsou plynulé, dlouhé, obraz je prozářený slunečním svitem, hudba je lyrická. Tento způsob uspořádání posiluje obraz okolí řeky jako místa velmi klidného a bezpečného.

Terry Jones pracuje také s překvapováním, resp. zatajováním informací před diváky, ale i před postavami ve filmu. Krysa nenápadně podřívá snahu lasiček o zničení Hrádku a své počínání pouze komentuje větou: „Chci lasičky trochu zmást.“ Důsledky jejího počínání nám dochází až v závěru filmu.

Překvapení je využito k tomu, aby bylo posíleno napětí. Tak je tomu v případě shoení Jezevce do obřího mlýnku na maso a v případě závěrečného výbuchu. Očekáváme to nejhorší, ale následující záběr ukáže, že je vše jinak – Jezevec je zachycený za okraje mlýnku, výbuch odpálil továrnu, nikoli Žabí hrádek.

Gradace se ve filmu objevuje tak, že se stále více komplikuje situace, zvětšují se problémy (např. kolem Žabákovy posedlosti a jejích důsledků, gradující plenění přírody lasičkami). Gradaci nacházíme také uvnitř některých situací (např. Krtkova záchrana přátel, kdy se mu do ozubených koleček zachytávají kusy oblečení).

6. KOMPARACE DRAMATIZACÍ Z HLEDISKA TRANSFORMAČNÍCH OPERACÍ

V této kapitole se budu zabývat komparací vybraných dramatizací ve vztahu k použití a funkčnosti transformačních operací, které dramatizátoři využili k převodu literární předlohy do divadelního nebo filmového zpracování.

Kniha *Žabákova dobrodružství* pracuje se dvěma liniemi příběhu – jednak sleduje samostatné příběhy Krtka a Krysy, jednak sleduje vývoj Žabákovy posedlosti. V knize se mísí řada žánrů – dobrodružná literatura, pastorála či humoristická literatura.

Dramatizátor proto stojí před otázkou, jak rozsáhlý materiál předlohy zpracovat tak, aby byl zachován charakter epického originálu a zároveň se naplnil záměr dramatizátora, byl osloven cílový divák a dramatizace odpovídala zvolenému druhu divadla či filmu.

6.1. Selekce

Protože předloha Kennetha Grahama v sobě mísí řadu žánrů a přináší velké množství témat, motivů, situací, stáli dramatizátoři před rozhodnutím, které z nich akcentují a které naopak potlačí. Všichni se rozhodli přiklonit k dobrodružné linii spojené s Žabákovou posedlostí.

Ve všech vybraných dramatizacích nacházíme následující situace či motivy – odchod Krtka z domu, setkání s Krysou u řeky, setkání s Jezevcem, setkání s Žabákem, na kterém prezentuje svůj nový dopravní prostředek, srážka s automobilem a Žabákovo okouzlení, snaha o Žabákovu léčbu, Žabákův útěk a získání dalšího automobilu, soud, obsazení Hrádku lasičkami, Žabákův útěk z vězení pomocí přestrojení, pronásledování Žabáka na útěku (z knihy je vybrána vždy jedna situace – útěk vlakem, nebo setkání s převozníci), souboj s lasičkami a závěrečná oslava.

Pokud to délka dramatizace dovoluje, pak je do ní zařazen také motiv Divokého lesa a s ním spojené setkání s tvory, kteří Krtka straší, a následně nalezení

Jezevcova domku a pobyt u něj. Je tomu tak v Milnově hře a v Jonesově filmu. Jones do filmu také zařazuje snahu získat další auto pro cestu na Hrádek.

Podle záměru dramaturga jsou tyto motivy a situace dále rozpracovány a upravovány, aby vynikla motivace postav, zvolené téma, a to zejména tam, kde se od předlohy odklání. Tak je tomu ve filmu Terryho Jonese u scény odchodu Krtka z domova. Ve filmu Krték neodchází, protože ho láká jaro, ale proto, že mu lasičky zničily domov a on se snaží zjistit proč.

Podobně je tomu také u motivu útěku z vězení. Každý z dramaturgů variuje postavy, s jejichž pomocí Žabák z vězení utíká. Milne se drží předlohy a k útěku pomáhá spolupráce Žabáka s Phoebe a její tetou. Inscenace Divadla Alfa také využívá k útěku návštěvu pradleny, ta je ale do vězení vyslána Jezevcem. Ve filmu Walta Disneyho Žabák z vězení vysvobozuje jeho věrný kůň Cyril v přestrojení. Terry Jones ve svém filmu také k útěku využívá tetu žalářnickovy dcery, ale scénu obohacuje také o pomoc Krtka a Krysy, kteří se rozhodnou ho z vězení také dostat.

Některé motivy a situace, které jsou v předloze podány velmi stručně, jsou v dramaturgiích více rozvedeny. Tak je tomu v případě soudu, příp. u záchrany Žabáka z vězení, pokud mu v tom pomáhá žalářnickova dcera a její teta. U Milneho dramaturgie je soud rozpracován do velké šíře. Přináší řadu komických momentů, ale zároveň je jeho rozsah vzhledem k ostatním částem hry nepřiměřený a působí zdlouhavě.

Vedle dobrodružné linie se řada dramaturgů snaží do svých dramaturgií vkládat také motivy, které v knize nacházíme v uzavřených kapitolách spojených s linií Krtka a Krysy. Jonesova dramaturgie výrazně pracuje s tématem domova, které v náznacích nacházíme také u Milneho (rozhovor Krysy a Krtka o Krtkově domově při přebývání u Jezevce), u dramaturgie Divadla Alfa nacházíme zmínku o setkání s přístavní Krysou. Zatímco tyto motivy mají v knize často rozsah celé kapitoly, v dramaturgiích je nacházíme spíše v replikách postav, případně na ně odkazuje hudba (Milnova dramaturgie a její odkaz na kapitolu „Pištec za ranního svítání“), pouze u Jonesova filmu nacházíme delší situace (scény z Krtkova zničeného domu).

Redukce těchto témat je způsobena zaměřením inscenátorů zejména na postavu Žabáka. Terry Jones akcentuje ve filmu postavu Krtka. Díky tomu, jak nastolil jeho problém ztráty domova, mohl Jones více rozpracovat vybraná témata a motivy než jiné dramatizace – domov, schopnost pomoci příteli, podporovat ho atd.

Vedle redukce rozsahu vybraných motivů, nacházíme u Jonese také opačný postup, totiž rozšíření motivu. Jones rozšiřuje motiv ztráty domova po střetu s technikou.

„Co je to za nesmyslnou hru?“ řekla Krysa přísně. „Přece víte, že ještě dávno není čas myslit na přezimování.“

„Ale ano, to víme,“ vysvětlovala jedna Myška trochu zahanbeně, „jenže nikdy neškodí, připravíme-li se včas, není-liž pravda? Musíme opravdu odvézt celé své zařízení, všechna zavazadla a všechny zásoby, dřív než přijdou ty strašné stroje a posečou nám pole.“

[Grahame, 1987, s. 132]

Z motivu dělá jedno z důležitých témat filmu. Téma střetu techniky a přírody rozpracovává a přidává řadu scén, které ho podporují.

Důležitou otázkou je, jak s vybranými situacemi dramatizátoři zacházejí. U Disneyho zůstávají na úrovni motivů a slouží jako inspirace pro vlastní verzi příběhu. Podobné je to u inscenace Divadla Alfa. Jednotlivé situace jsou s předlohou spjaty těsněji než v případě Disneyho filmu, ale jsou přetvořeny tak, aby vyniklo téma hry. Pracují s novou textací, která předlohu značně zjednodušuje. Je to dáno tím, že situace musí být stručné kvůli rozsahu inscenace a pochopitelné pro dětského diváka. Milne se snaží některé situace přejímat víceméně doslovně, jako je tomu např. v případě, kdy Krtka a Krysa nacházejí rohožku přede dveřmi do Jezevcova domu. Také Jones se stavbou situací a použitím replik výrazně přibližuje předloze. Jak Milnemu, tak Jonesovi k přesnější práci s předlohou pomáhá dostatečný rozsah, který může být situacím věnován.

Dramatizátoři přistupují různě nejen k výběru, resp. zpracování vybraných motivů a situací, ale také k výběru postav a k tomu, jaké vlastnosti postav z předlohy vyzdvihnou nebo naopak potlačí. Proto dochází k posunům

v postavách (Jezevec u Milneho a Disneyho) nebo k rozpracování postav, které jsou v předloze okrajové (např. postava koně ve filmu Walta Disneyho).

6.2. Kondenzace

Vzhledem k rozsahu předlohy sáhli dramatičtí vedle selekce situací také ke kondenzaci, a to zejména proto, aby se vyhnuli velkým časovým prodlevám, ke kterým v předloze dochází. V dramatičtích by jejich dodržováním došlo k přílišnému prodlužování děje, k retardaci tempa.

Kondenzaci nacházíme zejména u Milneho, který se drží věrně předlohy. Ke kondenzaci u jeho hry dochází jednak, aby došlo ke zhuštění času, podstatným důvodem je ale také inscenační aspekt, totiž aby se vyhnul přílišné a časté proměně prostoru. Kondenzovaná je hned 1. scéna 1. dějství, která se odehrává na břehu řeky, kde se setkávají Krtek, Krysa, Jezevec a Žabák, který ukazuje přátelům svůj nový vůz a celá situace končí nehodou karavanu.

K další kondenzaci dochází u scény v Jezevcově obydlí, kam přichází také Žabák a kde probíhá jeho léčba. V této scéně dochází ke zhuštění hned několika situací – jezevec se dozvídá o hloubce Žabákovy posedlosti, snaží se mu domluvit a na neúspěch reaguje léčbou, ale také se zde dozvídáme o Krtkově lásce ke svému domovu, které je v knize věnovaná samostatná kapitola.

K další kondenzaci u Milneho dochází ve scéně v žaláři, kdy se připravuje Žabák na útěk v přestrojení, a v závěru hry, kdy dochází k souboji s lasičkami a k přípravě oslavy.

Kondenzaci nacházíme také u Terryho Jonese, který zhustil situace do jedné scény v Jezevcově obydlí, kde probíhá rozhovor o Žabákovi i jeho následné přemlouvání. Protože ale film umožňuje snadnou proměnu prostoru, scény s léčením Žabáka přesunul na Hrádek. Podobně dochází ke zhuštění také ve scéně v žaláři, kde dochází k setkání s tetou žaláříkovy dcery. V obou případech Jones využívá znalost Milneho hry a prvky z ní používá ve svém filmu (situace i dialogy).

Kondenzaci nacházíme také v inscenaci Divadla Alfa v závěru, kdy je zhuštěna situace souboje a přípravy slavnosti. Ve filmu Walta Disneyho dochází

ke kondenzaci situací okouzlení automobilem, léčby a útěku. Protože je příběh budován jinak, než je tomu v knize, je vynechaná scéna přemlouvání a útěk samotný probíhá hned první večer po zahájení léčby.

Ke kondenzacím dochází zejména v takových dramatizacích, které se snaží držet předlohy (Milneho hra, film Terryho Jonese). Naopak u her a filmů, které s předlohou zacházejí volněji, ke kondenzaci situací z předlohy dochází ve velmi malém rozsahu (film Walta Disneyho a inscenace Divadla Alfa). Namísto kondenzace situací z knihy jsou v takových dramatizacích vytvářeny nové situace na motivy situací z předlohy.

6.3. Substituce

V dramatizacích dochází k substituci nejčastěji při převodu vypravěčského pásma. V uvedených dramatizacích je pásmo vypravěče často vizualizováno, tzn. můžeme ho vyčíst z hereckého projevu, popis prostředí nahrazují rekvizity a scéna. Vnitřní pocity postav a atmosféru situace přibližuje hudební složka dramatizací.

Vypravěčské pásmo může být inspirací pro vytvoření rozvinutější situace. Tak je tomu např. v případě setkání s tetou žalárníkovy dcery a jejího zdánlivého „zneškodnění“ u Milneho a Jonese.

Úlohu substituce mají ve všech dramatizacích písně. U Milneho hry a Jonesova filmu opakované použití Žabákovy písně substituuje vypravěčské pásmo o Žabákově neustále rostoucí nabubřelosti. Písně nahrazují také promluvy postav z knihy (např. píseň Krysy u Jonese, nebo Vydry v inscenaci Divadla Alfa). Použití písní namísto vyprávění a promluv postav slouží jako zkratka ve vyjádření, písně často shrnují informace, podávají obraz emocí postav.

K substituci dochází také tehdy, když jedna postava přebírá repliky od jiné postavy z předlohy. Tak je tomu v případě inscenace Divadla Alfa. Tam je tím, kdo ví o tajném tunelu na Hrádek, pouze Žabák, zatímco v předloze naopak o tunelu neví. Zatímco v předloze je Žabák vnímán jako zcela nespolehlivý nejen pro postavy kolem něho, ale i pro jeho otce, v inscenaci je Žabák tím, kdo hraje při osvobození Hrádku důležitou roli, protože zná jako jediný tajnou cestu.

Ve filmu Walta Disneyho najdeme také opačný případ, kdy naopak repliky postav jsou převáděny do partu vypravěče (např. informace o Hrádku nebo o postavách, které v předloze předkládá většinou Krysa). Tento převod odkazuje k principu, který je nastolen rámcovou situací, totiž čtení z knihy. Vede také k tomu, že mohou být vynechány úvodní situace z knihy – seznámení Krtka a Krysy, projížďka na loďce atd. Díky tomu můžeme vstoupit přímo do problému s Žabákem, což je nutné vzhledem k délce filmu, ale také proto, že Žabák je v centru dění a ostatní postavy a jejich příběhy jsou potlačeny.

K substituci dochází také při převodu některých básnických tropů do dramatizace, jako je tomu u filmu Terryho Jonese. Ten personifikace převádí do podoby antropomorfizovaných postav Slunce a Hodin, perifrázi převádí do způsobu záběrování, nájezdu kamery a způsobu stříhové skladby (při nastolení Krtka, Jezevce, Žabáka, lasiček).

Fokalizaci, která je v knize použita, pak filmové dramatizace používají, když používají subjektivní kameru (film Terryho Jonese) nebo subjektivní vnímání zvuku (film Walta Disneyho).

6.4. Amplifikace

K rozšíření dramatizace o nové situace dochází ve všech dramatizacích. Důvodem je zejména nutnost vysvětlit motivaci lasiček k jejich chování. V knize jsou lasičky vedlejšími postavami, nejprve se o nich zmiňuje Krysa při vyprávění o Divokém lese v úvodu knihy. Poté se s nimi setkáváme až v závěrečné části. Z Krysina vyprávění se nejprve dozvídáme o jejich obsazení Hrádku, setkáváme se s nimi osobně až v dobývání Hrádku zpět. Motivace v knize je vysvětlena jejich povahou – drzé krvežíznivé bytosti, které jsou nevypočitatelné.

U dramatizací takové vysvětlení nestačí. Je nutné lasičky jako postavy více přiblížit. Četnost situací, které jsou s tímto spojeny, závisí na záměru dramatizátora, jakou úlohu v příběhu lasičky mají a co skrze ně chce vyjádřit.

U Walta Disneyho hrají lasičky roli přihrávače Winkiemu a objevují se pouze ve dvou situacích (v hostinci a při scéně na Hrádku).

V inscenaci Divadla Alfa mají roli uzurpátorů území a jsou se svým záměrem nastoleny hned na počátku příběhu, kdy potkávají Krtka na jeho procházce. V inscenaci je jim dán větší prostor, aby vynikly jejich vlastnosti, a také proto, že jsou s nimi spojeny komické situace (např. lasička, která jde opačným směrem, než kráčí ostatní).

V Milneho hře se s lasičkami setkáváme už v 1. dějství, kdy ve své písni dávají jasně najevo, že jejich přáním je odstranění Žabáka. Na začátku druhého dějství jsou pak těmi, které děsí Žabáka (a později Krtka) a přejí Žabákovi jen neštěstí. Při soudním procesu sedí lasička převlečená za králíka mezi porotci a řídí jejich rozhodování. Větší prostor pro lasičky umožňuje divákům odkrýt jejich motivaci k získání Žabího hrádku a také plně ukazuje jejich povahu.

Do filmu Terryho Jonese jsou přidány scény, které souvisí s lasičkami, nejvýraznější. Jejich touhu po Žabákově majetku motivoval potřebou získat veškeré území pro sebe a hlavně pro stavbu a provoz obří továrny na psí konzervy. V Jonesově filmu jsou lasičky jedněmi z hlavních postav filmu, jejich jednání také celý film otevírá a je důvodem pro řešení. Přidáním nových scén vidíme, že ovlivňují nejen život Žabáka, do kterého zasahují více než v jiných dramatizacích, ale také Krtka (zničení domova), Jezevce (zničení Divokého lesa) a Krysy (možnost zákazu pikniků), ale i králíků (např. vybírání jejich peněz, unášení malých králíčků).

Vedle přidanych scén, které vysvětlují motivaci lasiček, je ve všech dramatizacích také přidána závěrečná scéna, která se zásadně odklání od literární předlohy. Zatímco v knize se Žabák napraví, i když ví, že to bude těžké, v žádné z dramatizací k tomu nedochází. U Milneho hra končí písni oslavující Žabáka a jeho návrat na Hrádek, kterou zpívají téměř všechny postavy hry. Walt Disney ukazuje, že Žabáka jeho posedlost neopouští a že ji dokáže posouvat dál, když si pořídí letadlo. Ostatní dramatizace tento nápad přejímají.

Odklon dramatizací od závěru předlohy potlačuje jeho didaktický charakter. Jeví se jako logické vyústění vzhledem tomu, jak jsou v dramatizacích postavy Žabáka pojmány. Např. v inscenaci Divadla Alfa Žabák svoje chování sám v závěru vysvětluje písni.

ŽABÁK

Já prostě

nedokážu denodenně

pokorně a spokojeně

žít, jak by snad měla žít tvář nemá.

Mě totiž okouzluje, co je nové,

ať to jezdí, lítá, plove,

ať už se to dělat má anebo nemá.

Máme své osudy, jimž jdeme vstříc.

Já chci žít bez nudy,

nic víc!

[Žabákova dobrodružství, 2011, 43:52 – 44:33]

Vedle amplifikací situací nacházíme v dramatizacích také nové postavy. Nejvýraznější je postava Winkieho v dramatizaci Walta Disneyho, který je vůdcem bandy lasiček, jeho lživá výpověď uvrhne nevinného Žabáka do vězení, změni se tak vyznění celého příběhu.

6.5. Kompoziční operace

Na výsledné podobě toho, které scény budou v dramatizaci použity a v jakém pořadí, má u všech dramatizací výrazný vliv záměr dramatičtara a model dramatizace.

Protože je předloha bohatá jak na situace, tak na témata, musí nutně dojít k tomu, že volbou pouze některých situací, jejich rozvíjením a obohacením o nové situace je redukována tématická šíře předlohy (např. u Milneho hry), případně je téma úplně změněno. Tak je tomu v případě dramatizací, které pracují převážně s motivy předlohy, které ale naplňují novým obsahem.

V inscenaci Divadla Alfa je hlavním tématem touha po svobodě a dobrodružství, toho nejsou někteří schopni dosáhnout, protože k tomu nemají odvahu. Toto téma tak vnáší do inscenace scény či repliky, ve kterých Krtek a Krysa Žabákovo chování obdivují, i když s ním ne vždy souhlasí.

Ve filmu Walta Disneyho je Žabák sice posedlý automobily, ale k jeho získání využívá legální cestu a nevhodně se chovají pouze lasičky. Neoprávněné uvrhnutí Žabáka do vězení přináší do filmu nové téma, totiž očištění dobrého jména.

Do filmu také vstupuje téma Žabáka jako nejfantastičtějšího hrdiny britské literatury. Aby toto téma mohlo být nastoleno, přidal Walt Disney k příběhu o Žabákovi také rámcovou situaci, ve které k divákům promlouvá vypravěč a ve které vidíme také knihu, ze které je příběh následně sdělován. Použití tohoto rámce může vést diváky k přesvědčení, že předkládaný příběh je příběhem, který se věrně drží předlohy, opak je ale pravdou, Walt Disney z předlohy vybírá pouze motivy a vytváří nový příběh, který sice Žabáka ukazuje jako zajímavou postavu, ale tématicky se od předlohy značně odklání.

Rámcové situace je využito také u Milneho hry. Milne se pokusil knihu převést na jeviště v podobě iluzivního divadla. Iluzivní divadlo bylo v době vzniku hry v popředí inscenační praxe. V rámcové situaci také Marigold vysvětluje, proč následně zvířata ztvárňují lidé.

MARIGOLD

Jde o to, že [zvířata] sebe navzájem vnímají jako velká a lidská – a kdybychom my žili v jejich světě, vnímali bychom je také tak, stejně jako vnímáme ostatní lidi.

[Milne, 1957, s. 5]

Vysvětlení této „podivnosti“ přináší nejen to, co o nich říká Marigold, ale také to, že v závěru vidíme Marigold spící, na celý Žabákův příběh tak můžeme pohlížet jako na Marigoldin sen.

Zcela opačný přístup zvolil Terry Jones. Ten využívá ve filmu neiluzivní ztvárnění. Herci jsou zcela přiznaní, jsou to lidé se zvířecím znakem. Tento přístup více odpovídá přístupu Kennetha Grahama, kdy je svět lidí a zvířat jednotný a kdy je zvířecí svět spíše metaforou toho lidského.

Neiluzivnost je ve filmu podpořena také poznámkou jedné z lasiček, která v ní odkazuje na formu filmu (muzikál).

LASIČKA

Dej mi tu zbraň a budeme přátelé.

KRTEK

Co? Říkal jsi, že přátelé nejsou.

LASIČKA

Ale kdež, to byl jen úvod k písničce.

[Žabákova dobrodružství, 1996, 1:08:46 – 1:08:57]

Tato poznámka obrací pozornost na film jako médium, vytrhává diváka z příběhu tak, jak to na některých místech v knize dělal vypravěč svým obracením na čtenáře.

6.6. Jazykové operace

Všechny uvedené dramatizace pracují s výrazovými prostředky, které nacházíme v předloze (gradace, kontrast, práce s tajemstvím a napětím).

Dramatizace Alana Alexandra Milneho, Terryho Jonese i Walta Disneyho se snaží pracovat s jazykem tak, aby evokoval jazyk předlohy. Od této tendence se výrazně odklání inscenace Divadla Alfa, která jazyk aktualizuje. Děje se tak proto, aby byl příběh přístupnější dětskému divákovi, vytrácí se tak ale důležitý aspekt Grahamovy předlohy a jistá „britskost“.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zabývala analýzou a komparací čtyř dramatizací knihy Kennetha Grahama *Žabákova dobrodružství*. Nejprve jsem je analyzovala z hlediska jednotlivých složek díla (téma, žánr, postavy, prostředí, kompozice a výrazové prostředky), následně jsem sledovala transformační operace, které dramatičtí použivili při převodu literární předlohy do výsledného tvaru inscenace nebo filmu.

Předloha Kennetha Grahama pracuje se dvěma liniemi příběhu – jednak sleduje samostatné příběhy Krtka a Krysy, jednak sleduje vývoj Žabákovy posedlosti automobily. Tyto linie se v knize postupně prolínají. V knize nacházíme řadu témat (přátelství, vztah k přírodě, domov, střet techniky a přírody, téma správného chování) a mísí se v ní řada žánrů – dobrodružná literatura, pastorála či humoristická literatura.

Všechny vybrané dramatizace nutně musí situace z knihy redukovat, rozpracovávat nebo variovat podle toho, na jaká témata se dramatičtí zaměřují, jaký je jejich záměr, cílový divák i forma a styl sdělení. Naopak musí rozšířit svoje dramatizace o situace, které vysvětlují motivaci lasiček (k jejich chování vůči Žabákovi, k obsazení Hrádku atd.).

Všechny vybrané dramatizace se zaměřují převážně na linii příhod Žabáka a jeho posedlosti automobily. Řada dramatizací se ale snaží pracovat i s motivy z linie Krtka a Krysy. Všechny uvedené dramatizace pracují s výrazovými prostředky, které nacházíme v předloze (gradace, kontrast, práce s tajemstvím a napětím). Z předlohy také čerpají inspiraci pro použití písni, které mají v dramatizacích často substituční funkci.

Dramatizace Alana Alexandra Milneho *Toad of Toad Hall* pracuje s tématem posedlosti, ukazuje, co všechno může člověk ztratit, když něčemu propadne. Zavádí nás do světa, ve kterém se setkávají lidé i zvířata. Hra pracuje s rámcovou situací, která jednak přináší odkazy na předlohu (vítr ve vrbách), zároveň je zde zařazena proto, že se Milne snaží o iluzivní způsob ztvárnění příběhu. Rámcová situace tak vysvětluje to, proč se v následujících situacích objevují lidé ztvárňující zvířata. Při sdělování Žabákových příhod se hra snaží držet originálu. Z knihy vybírá řadu situací, jindy používá kondenzaci situací,

některé situace naopak rozpracovává (např. soud a Žabákův útěk z vězení). Doslovně přejímá některé dialogy a písně. Výrazně se od předlohy odklání až v závěru, kdy Žabák zpívá oslavnou píseň a všichni se k němu připojují, jako by nic neudělal. Milne klade důraz na komické prvky předlohy a v dramatinaci je rozvíjí dále. Komika ale způsobuje posun v postavě Jezevce, který je v inscenaci sice ten, který je rozhodný, zároveň už se chová mírně senilně a nemá takový respekt jako v knize. Díky vyzdvižení komického žánru a zaměření se povětšinou na jedno téma vzniká dramatinace, která se sice drží předlohy, ale převážně zvýrazňuje jeden její aspekt (komedii) na úkor jiných a dílo Kennetha Grahama je tak trochu zploštělé.

Loutková inscenace Divadla Alfa *Žabákova dobrodružství* pracuje zejména s tématem touhy po dobrodružství a svobodě, kterých někteří dosahují pouze tím, že své vášni podřídí vše. Pro některé je tato touha nenaplněná, protože nenajdou odvahu pro její uskutečnění. Protože je inscenace určena dětem ve věku od 4 let, dochází v inscenaci k řadě zjednodušení, které je způsobeno také tím, že inscenace pracuje s maňásky. Svět lidí a zvířat, který najdeme v předloze, je nahrazen pouze světem zvířat. Příběh se zaměřuje na postavu Žabáka a ostatní postavy jsou ve svém projevu upozaděny. Jazyk inscenace je oproti předloze aktualizovaný, jednodušší. Hra nese ve svém podtitulu „na motivy Kennetha Grahama“. S motivy předlohy je nakládáno volněji, v inscenaci nacházíme řadu nových situací, dochází k přejímání úloh mezi postavami, a tak dochází k výrazným posunům oproti předloze. Žabák je tím, kdo zná vchod do tajného tunelu, a proto se stává velmi důležitou postavou při záchraně Žabího Hrádku. Posun inscenace oproti předloze je způsoben také volbou hlavního tématu.

Walt Disney převedl předlohu Kennetha Grahama do krátkého kresleného filmu ve snímku *The Adventures of Ichabod and Mr. Toad*. Pracuje v něm s tématem Žabáka jako nejfantastičtějšího hrdiny britské literatury. Aby toto téma mohlo být nastoleno, přidal Walt Disney k příběhu o Žabákovi rámcovou situaci, ve které k divákům promlouvá vypravěč a ve které vidíme také knihu, ze které je příběh následně sdělován. Použití takovéhoho rámce je velmi problematické. Vede diváky k přesvědčení, že předkládaný příběh je příběhem, který se věrně drží předlohy, opak je ale pravdou, Walt Disney z předlohy vybírá pouze motivy a vytváří nový příběh, který sice Žabáka ukazuje jako zajímavou postavu, ale od předlohy se značně odklání. U filmu Walta Disneyho je Žabák sice posedlý

automobily, ale k jeho získání využívá legální cestu a nevhodně se chovají pouze lasičky. Chybí tak motivace pro změnu v jeho chování. Neoprávněné uvrhnutí Žabáka do vězení přináší do filmu nové téma, totiž očištění dobrého jména. S předlohou má film společné postavy a základní momenty příběhu, které ale naplňuje vlastním obsahem. K výraznému posunu dochází také díky novým postavám (Winkie) nebo posílení okrajových postav předlohy (kůň Cyril).

Film Terryho Jonese *Žabákova dobrodružství* je celovečerním hraným filmem. Jones příběh předlohy aktualizoval a zvýraznil téma obsažené v knize, tedy konflikt mezi přírodou a technikou. Jedním z hlavních témat se tak stává téma destrukce přírody pro byznys. S tím je také spojena otázka váhy hodnot jako je domov, přátelství, zodpovědnost za druhé v porovnání s osobním ekonomickým ziskem. Toto téma provází rozšíření děje filmu o situace, které ukazují touhu lasiček po získání Žabákova majetku pro stavbu a provoz obří továrny. Nové situace ukazují, že jednání lasiček ovlivňuje nejen Žabáka, jak je tomu v předloze, ale také životy dalších postav. S tímto tématem je svázaná také změna motivace u postavy Krtka, který svůj domov opouští nedobrovolně, snaží se zjistit, proč louku okupují právě lasičky a v závěru filmu v sobě také nachází odvahu zasáhnout proti jejich chování. Vyhrocením tohoto tématu si otevírá Jones možnost akcentovat také další témata, která v knize nacházíme (téma domova, přátelství a nezištné pomoci druhému atd.). V příběhu se opět mísí svět lidí a zvířat. Jones využívá ve filmu neiluzivní ztvárnění. Herci jsou zcela přiznaní, jsou to lidé se zvířecím znakem. Tento přístup více odpovídá přístupu Kennetha Grahama, kdy je svět lidí a zvířat jednotný a kdy je zvířecí svět spíše metaforou toho lidského. Ačkoli Jones původní předlohu obohacuje a rozšiřuje o nové situace, které jsou spjaté s lasičkami, s předlohou se snaží pracovat věrně, a to nejen v práci s tématy a výběrem situací, ale také substitucí výrazových prostředků předlohy (personifikace, perifráze atd.) a využitím drobných detailů předlohy, které ve filmu obohacují prostředí a podporují atmosféru (všudypřítomní králíci). Z knihy přejímá také doslovné citace replik postav. Film využívá také znalost ostatních dramatizací Grahamovy knihy. Od Milneho přejímá některé dialogy a situace (např. u soudu, při setkání s tetou žalářníkovy dcery), od Walta Disneyho zase pořízení letadla v závěru filmu. Snímek je zdařilou dramatizací, která knihu nejen aktualizuje a přibližuje současnému divákovi, ale také zachovává její důležité prvky.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

FISCHER, Ivo - VAŠÍČEK Pavel. *Žabákova dobrodružství: Maňásková komedie na motivy Kennetha Grahama* [divadelní inscenace]. Režie Tomáš Dvořák. Divadlo Alfa Plzeň 2011. Dostupné z: <https://vimeo.com/23478052>

GRAHAME, Kenneth. *Žabákova dobrodružství*. Praha: Albatros, 1987.

MILNE, Alan Alexander. *Toad of Toad hall: a play from Kenneth Grahame's book The wind in the willows*. New York: S. Scribner's sons, 1957. Dostupné z: http://www.ragandbone.ca/PDFs/toad_of_toad_hall.pdf

The Adventures of Ichabod and Mr. Toad. The Wind in the Willows [část filmu]. Režie Jack KINNEY, Clyde GERONIMI, James ALGAR. USA, 1949.

Žabákova dobrodružství [film]. Režie Terry JONES. Velká Británie, 1996.

Literatura

BORDWELL, David. *Narration in the fiction film*. Madison (Wisc.): University of Wisconsin Press, 1985.

BORDWELL, David a Kristin THOMPSON. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. V Praze: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2011. ISBN 978-80-7331-217-6.

CÍSAŘ, Jan. *Základy dramaturgie*. [Díl] 1, Dramaturgicko-režijní koncepce. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

HAMAN, Aleš. *Úvod do studia literatury a interpretace díla*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1997. ISBN 80-7040-230-X.

HRABÁK, Josef. *Úvod do studia literatury: vysokoškolská příručka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

HUNT, Peter. *Children's literature: the development of criticism*. Repr. edit. London: Routledge, 1993. ISBN 0415029945.

MACHKOVÁ, Eva. *Mezi skutečností a snem: kapitoly z poetiky pohádkové hry*. Praha: KANT, 2013. Disk (Akademie múzických umění v Praze). ISBN 978-80-7437-101-1.

MAYBIN, Janet a Nicola J. WATSON. *Children's literature: approaches and territories*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-0-230-22713-2.

PANOVOVÁ, Ol'ga. *Cesty detskej literatúry na javisko*. Bratislava: Mladé letá, 1989. *Otázky detskej literatúry*. ISBN 80-060-0149-9.

RICHTER, Luděk. *Literatura, divadlo a my: převod literárního díla do loutkového divadla*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1985. Knihovnička amatérského divadla.

RICHTER, Luděk. *Pohádka a divadlo*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004. ISBN 80-902975-2-8.

RICHTER, Luděk. *Praktická dramaturgie v kostce*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2003. ISBN 80-902975-1-X.

RICHTER, Luděk. *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu: o vzniku a možnostech výpovědi loutky a loutkou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1997. ISBN 80-7068-097-0.

RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. ISBN 80-7294-004-X.

ROSOVÁ, Milena. *Úvod do studia literatury pro děti a mládež*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. ISBN 80-7042-224-6.

ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-019-6.

ŠTOCHL, Miroslav. *Teorie literární komunikace: [úvod do studia literatury]*. Praha: Akropolis, 2005. ISBN 80-86903-09-5.

TOMÁNEK, Alois. *Podoby loutky*. 5., rozš. vyd. V Praze: Akademie múzických umění, Divadelní fakulta, katedra alternativního a loutkového divadla, 2006. ISBN 80-7331-053-8.

VESELÝ, Jindřich. O panáčcích „na drátku“ a „na prsty“. In: SOKOL, František. *Svět loutkového divadla*. Praha: Albatros, 1987, s. 17-19.

MCCRUM, Robert. The 100 best novels: No 38 – The Wind in the Willows by Kenneth Grahame (1908). *The Guardian* [online]. 2014-06-09 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/books/2014/jun/09/100-best-novels-the-wind-in-the-willows-kenneth-grahame>

Dvě premiéry v Divadle Alfa. *Český rozhlas* [online]. 2011 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/kultura/_zprava/864132

Historie divadla. *Divadlo ALFA* [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <http://www.divadloalfa.cz/index.php/cz/>

Terry Jones. *IMDb* [online]. c1990-2016 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: http://www.imdb.com/name/nm0001402/?ref=nm_sr_1

The Adventures of Ichabod and Mr. Toad (1949). *IMDb* [online]. c1990-2016 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: http://www.imdb.com/title/tt0041094/?ref=nm_sr_1

The Wind in the Willows (1996). *IMDb* [online]. c1990-2016 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: http://www.imdb.com/title/tt0118172/?ref=nm_sr_1

Walt Disney. *IMDb* [online]. c1990-2016 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: http://www.imdb.com/name/nm0000370/?ref=nm_sr_1

Žabákova dobrodružství. *Divadlo Alfa* [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné z:
[http://www.divadloalfa.cz/index.php/cz/repertoar/item/download/
107_4d5787d7623eeea5c9cb9e9fa02caefc](http://www.divadloalfa.cz/index.php/cz/repertoar/item/download/107_4d5787d7623eeea5c9cb9e9fa02caefc)